فهـــرســـت

شمېره	عـــنـــوان	مـــخ
۱	د تجوید د علم تاریخ ، او اهمیت	۴
۲	د تجوید د علم ثبوت	
۳	د تجوید د علم لغوي او صطلاحي معنیٰ ، موضوع ، غرض	۵
۴	د علم تجوید فضیلت ، فائده (ګټه) ، ارکان	
۵	د علم تجوید واضعین ، د عـلـم تجوید مسمیٰ ، حـکـم	٦
٦	د ترتیل تفسیر	
۷	لـــحـــن	
۸	د لحن او د هغو د ډولو تعریفونه	۷
۹	د اعوذبالله ، او بسم الله ثـبـوت	
۱۰	د اعـوذ بالله حکم ، د اعـوذبالله او بسم الله ځایونه	
۱۱	د ۳ محلو لپاره ۴ حکمونه	
۱۲	د سورت توبه په سر کي بسم الله نه ویل ، او شروع	۸
۱۳	د مخارجو په بیان کي ، تعریف ، تعداد ، ډولونه ، او د حرف تعریف	
۱۴	د مخارجو وېش ، او اختلاف	
۱۵	اول ، دوهم ، دریم ، څلورم مخارج	
۱٦	پنځم ، او شپږم مخرجونه	۹
۱۷	د غاښو پېژندل ، او ژبه	
۱۸	اووم ، او اتم مخارج	
۱۹	نهم ، لسم ، او یوولسم مخارج	۱۰
۲۰	دوولسم ، دیارلسم ، او څوارلسم مخارج	
۲۱	پنځلسم ، شپاړلسم ، او اوولـسم مخارج	
۲۲	د حـرفـو د مخارجـو د ادا نقشه	
۲۳	د صفت تعریف ، ډولونه ، تعداد	۱۱
۲۴	په حرف کي د صفاتوشمېر ، په حرف کي د صفاتو معلومول	
۲۵	د صفاتو نقشه	۱۲
۲٦	هـــمـــس	
۲۷	جـــهـــر	
۲۸	شـــــدت	۱۳
۲۹	رخــــوت	
۳۰	تـوســـط	
۳۱	استعـــلاء ، او د هغه مرتبې	
۳۲	استـفـال	
۳۳	اطـبـاق	۱۴
۳۴	انفتـــاح	
۳۵	اذلاق	

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦	اصــمات	۱۴
۳۷	صَفِيـــــر	
۳۸	قـلـقـلــه	
۳۹	د قلقلې ډولونه او مرتبې	
۴۰	لـــيـــن	۱۵
۴۱	انـحِـراف	
۴۲	تـکـريـــر	
۴۳	تَـفَـشِّــي	۱٦
۴۴	استطالت	
۴۵	د صفت د معلومولو طريقه	
۴٦	صفـات د کيفيت پـه لحاظ	
۴۷	حروف د مرتبو په لحاظ	
۴۸	د ۲۹ حروفو د مخارجو او صفاتو اجراء	۱۷
۴۹	صفات عاريضه	۱۸
۵۰	تفخيم او ترقيق	
۵۱	شبه مستعليه	
۵۲	د نون ساکن او تنوين تعريف	
۵۳	په وقف کي د تنوين حکم	۱۹
۵۴	د ساکن نون او تنوين حکمونه	
۵۵	د ادغـام سبـبـونـــه	۲۰
۵٦	اظـــهـــار	۲۱
۵۷	د اظهار لامل او مرتبې	
۵۸	اقـــــلاب	۲۲
۵۹	د اقلاب لامل	
٦۰	اخــفـــا ء	
٦۱	د اخفاء لامل او د تورو مرتبې	۲۳
٦۲	د ساکن نون او تنوين ځيني توپيرونه	
٦۳	ميم ساکن	۲۴
٦۴	د لام په قاعدو کښې	۲۵
٦۵	لام مطلق	
٦٦	حـــرکـت	۲٦
٦۷	امــالـــه	
٦۸	اشـــبـــاع	
٦۹	تسـهـيـل	۲۷
۷۰	د راء په قاعدو کښې	
۷۱	د راء لـومـړۍ حالت	
۷۲	د راء د نرم (تش) والي پاته ۴ صورتونه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۳	د راء دوهم حالت	۲۸
۷۴	دریمه ، اوڅلورمه نوعه (قسم)	
۷۵	د راء دریم حالت	۲۹
۷٦	د راء د دریم حالت دوهمه نوعه	
۷۷	د راء د ډکوالي راتلونکي ۴ ځایونه	
۷۸	د راء د ډکوالي وروسته ۳ ځایونه او مشدده راء	۳۰
۷۹	د کلمې تعریف ، اقسام	
۸۰	فعل ، حــرف	
۸۱	د حرف قسمونه	
۸۲	د اسم او فعل ترمنځ توپیر	۳۱
۸۳	شد لرونکي نون او میم (نون مشدد ، میم مشدد)	
۸۴	غـــنــــة	
۸۵	مــــــدّ	۳۲
۸٦	د مــد ې ولــونــه	۳۳
۸۷	د اصلي مد ډولونه	
۸۸	مــد صلـه	
۸۹	د هاء کنایة دوهم ، دریم ، او څلورم حالت	۳۴
۹۰	د صــلـة مــد ډولــونه	۳۵
۹۱	فــرعــي مــــد	
۹۲	د فــرعــي مــد اقسـام	۳٦
۹۳	حروفِ مقطعات	
۹۴	وروستي مدونه (د مد لقبونه)	۳۸
۹۵	وقـــف	۳۹
۹٦	د وقف ډولونه	
۹۷	د وقف په حالتونو کي بدلون	۴۱
۹۸	د وقف علامې	
۹۹	د معانقې شمېر په قران الکریم کي	۴۳
۱۰۰	و صـــــــل	۴۴
۱۰۱	ســکــتـــة	
۱۰۲	اجتماع ساکنین	۴۵
۱۰۳	د همزې بیان	۴٦
۱۰۴	هــای ضـمـیر	۴۸
۱۰۵	قـطـع	۴۹
۱۰٦	مشهور قرأتونه	۵۰
۱۰۷	په تلاوت کي د آواز ښایست	۵۴
۱۰۸	غــوره لهجې	۵٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د تجويد د علم تاريخ ، او اهميت)

تاريخ : لومړني كسان چي د تجويد قاعدې يې ترتيب كړې د تاليف په لومړى عصر كي د لغتو او قراءة امامان وه ، د ځينو په آند لومړى كس خليل بن احمد فراهيدي وو چي نوموړى كار يې تر سره كړئ ، د ځينو په آند لومړى كس ابوالاسود الدولي وو ، چا بيا ويلي دي ابوعبيد القاسم بن سلام هغه وخت نوموړي قاعدې ترتيب كړې چي اړتيا ورته پيداسوه ، كله چي اسلامي لښكري زياتي برياوي ترلاسه كړې د اسلام بيرغونه پر ډيرو سيمو ورپېدل د عربو ژبي د عجمو سره ګډې سوې ډېر عجم د اسلام په دين مشرف سوه د قرانكريم سره يې مينه وه ، ډېر عجم د قرانكريم په زده كړه بوخت سوه خو عجمي ژبه د عربي ژبي څخه ډېره بېله وه په پايله كي عجمو نه سواى كولاى چي په سمه توګه د قرانكريم تلفظ وكړي ، د دې وېره پيدا سوه چي په قرانكريم كي به اختلاط ، اختلاف او تحريف رامنځته سي نو ځكه علماء دې ته اړسوه چي داسي قاعدې ترتيب كړي چي په مټ يې ټول قومونه وكړاى سي چي د قرآنكريم صحيح تلفظ وكړي ، لوموړى كس يې چي په دې علم كي يوه قصيده منظومه كړه ابي مزاحم الخاقاني وو ، دغه كار يې د هجري سنې د دريمي پيړۍ په پاى كي ترسره كړئ او دى په ٣٢٥ هـ سنه كي وفات سو.

دتجويد د علم اهميت : د تجويد اهميت د قرآن كريم داسي لوستل چي له غلطيو مخنيوى وسي يعني د تجويد د احكامو مراعاتول ، چي د تجويد د احكامو او د حروفو د تلفظ نه مراعاتولو ته لحن وايي چي وروسته به ذكر سي....

(د تجويد د علم ثبوت)

د تجويد علم په دغه څلورو مشهورو د ليلو سره ثابت سوى دى چي هغه دا دي ، لكه :- (آيات ، حديث ، اجماع ، قياس) .

١: ايات: الله سبحانهُ و تعالىٰ په سورة المزمل كي فرمايي : وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً المزمل۴ ژباړه : او قـرآن ښـه پـه كـراره كـراره لـولـه ، چـي تـفسـر يې صاف ويل دي بيضاوي رحمة الله فرمايي :- اَىْ جَوِّدِالْقُرْآنَ تَجْوِيْدًا (كـلام الله په تجويد سـره ښائسته كړى) او څلورم راشد خليفه حضرت علي رضي اللهُ عنهُ فرمايي : الترتيل هو تجويد الحروف و معرفة الوقوف ژباړه :- يعني ترتيل نوم دى ، معنىٰ د تجويد حروف او د وقـفـو د ځايو پيژندل دي ، چي انشاالله مخكي بـه راسـي .

٢ حديث: رسوالله ﷺ فرمايي:- * رُبَّ قَارِئٍ لِلْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ * (يعني ډېر داسي كسان شتون لـري كـوم وخـت چـي دوى تلاوت د قرآن كوي ، نو قرآن پرې لعنت ويونكى وي) ، ملا علي قاري رحمةالله فرمايي :- چي په د غـه حديث كـي ٣ ډوله كسان شامل دي ١:- بې عمله ٢:- تحريف كوونكي ٣:- غلط ويوونكي .

٣ اجماع: ملاعلـي رحمةالله فرمايي : هـٰذَا الْعِلْمُ لَاخِلَافَ فِيْ اَنَّـهُ فَرْضٌ كِفَايَةٌ وَالْعَمَلُ بِهِ فَرْضٌ عَيْنٌ عَلى صَاحِبِ كُلِّ قِـرَآءَةٍ وَرِوَايَةٍ وَلَوْكَانَتِ الْقِرَآءَةُسُنَّةً .

ژباړه : په دې كي د هيڅا اختلاف او شخړه نسته چي د علم تجويد قاعدې فرض كفايي دي او د هغه موافق عـمـل كـول په قرائت او روايت كي فرض عين دي ، كه څه هم خپله تلاوت كول مسنون او مستحب دى ، فرض او واجب نه دئ.

۴ قياس: په علم تجويد سره د تلاوت ښايست دوه چنده كيږي نو ځكه په قياس سره هم ثابت سو علم التجويد .

يادونه: عـلـم تجويد همدا ډول پـه (فقه ، اقوال علماء) سره هم ثابـت دى .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ اقوال دعلمآء: امام علامه شمس الدین(رح) پـه المقدمه الجذریه کښي فرمایي : وَالْاَخْذُبِالتَجْوِیْدِحَتْمٌ لَازِمٌ , مَنْ لَمْ یُجَوِدِ الْقُرْانَ اٰثِمُ .
ژباړه : قرآن کریم د تجوید موافق ادا کول ډیـر ضروري ، او لازم دي او هغه څوک چـي قران کریم په تجوید سره و نـه وایـي هـغـه ګـنـاهـګـاره دی .
فقه : فقهاء کرامو فرمایلي دي چي قران کریم په تجوید سره ویل واجب او ډېر ضروري دی ، ځکه په غلط ویلـو سره بعضي وخـت معنٰی داسي بـدلیږي چـي پـه هـغـه سـره لمـونـځ فـاسـدیږي .

(د تجوید د علم لغوي او صطلاحي معنی ، موضوع ، غرض)

۱ : لغوي او اصطلاحي معنی:-تجوید په لغات کي (تَحْسِیْنُ شَیْئٍ بِالشَّیْئِ) یعني د یوه شي شایسته کول په بل شي باندي ، چي یو شئ قرآن الکریم دی ، او بل شئ تجوید دی ، مطلب د قرآن الکریم ښایسته کول په تجوید سره .

او تجوید په اصطلاح کي: (هُوَعِلْمٌ یُبْحَثُ فِیْهِ عَنْ مَخَارِجِ الْحُرُوْفِ وَصِفَاتِهَا) یعني دا یو علم دی چي پـه ده کي بـحـث د حروفو د مخارجو او صفتونو کیږي ، یا په بل عبارت: حروفوته حق ، او مستحق ورکول ، د حق څخه مراد مخارج او صفات لازمة دي ، د مستحق څخه مراد صفات عارضیه دي .

۲ د علم تجوید موضوع: د علم تجوید موضوع پر حروف هجاء (الـفـاظ قـرآني) یـا د الف څـخـه تـر یـا پوري ده .

۳ د علم تجوید غرض (مقصد): (صَوْنُ الِّسَانِ عَنِ الْخَطَاءِ فِیْ تِلَاوَةِالْقُرْآنِ) یعني د ژبي ساتنه ده د تلاوت په وخت کي له خطاء څخه ، یا پـه بل عبارت : (تِلَاوَةُالْقُرْآنِ کَمَااُنْزِلَ وَتَحْسِیْنُ القِرَآءَةِ) یعني :- د قران الکریم داسي تلاوت کول لکه څنګه چي نازل سو ئ دی ، او آواز ښایسته جوړول .

(د علم تجوید فضیلت ، فائده (ګټه) ، ارکان)

۱:-فضیلت: د تجوید علم افضل د علمو دی ځکه چي ارتباط یې له کلام الله سره دی نو د هر علم ارتباط چي د کلام الله سره وي هغه بهتر د علمو دی ځکه کلام الله (قران الکریم) تر ټولو کتابو افضل (بهتره) دی .
۲:-فائده(ګټه): (سَعَادَةُالدَّارَیْن) یعني د دواړو جهانو نیکبختي ده ، او یا هم د الله عـزوجـل رضاء لاسته راوړل دي .
۳ ارکان: د علم تجوید عـمـده ۴ ارکان دي ، لکه : ۱:- مخرجونه ، ۲:- صفتونه ، ۳:- ترکیـبي قـاعـدې یـا اجراء لکه:- (مــد ، ادغـام ، اخـفـاء ،اقلاب ، غـنـه ، او داسي نور...) ۴ ریاضة الـسـان : یـعـنـي پـه خـپـلـه ژبـه کـوښـښ کـول تـر ځـو حـروف صـحـیـح ادا سـي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د علم تجويد واضعين ، د علم تجويد مسمى ، حكم)

۱: واضعين:د علم تجويد وا ضعين ۵ دي، لکه: خليل بن احمد فراهيدي، عمروبن عثمان، محمد بن مستنير، يحيىٰ بن زياد ، مبرد (رح).[1]

۲: د علم تجويد مسمى:- ځکه په علم تجويد سره مسمىٰ سوئ دی ، چي علي کرم الله وجهَهُ د ترتيل معنٰی په تجويد سره ور کړه .

۴حکم:-علم تجويد فرض کفايي دی، او عمل وربانديِ کول فرض عين دی، يعني که چيري په کلي کي يو کس علم تجويد زده کړي د ټول کلي غاړي خلاصي دي ، لکه د جنازې لمونځ ، نو د همدې لپاره بايد ضروري په کلي يوقاري موجود وي .

(د ترتيل تفسير)

حضرت شاه عبدالعزيز (رح) د * ترتيل * په تفسير کي فرمايي:- چي ترتيل په لغات کي واضح او صاف ويلو ته وايي ، او په شريعت ، کي ترتيل د (۷) شيانو د رعايت کولو نوم دی ، چي هغه په داسي ډول دي ۱:- هر حرف په خپل مخرج کي ادا کول ، ۲:- د وقف اوابتدا رعايت کول ، ۳:- درې سره حرکات صاف ادا کول لکه (زور ، زېر ، پېښ) ۴:- آواز په اندازه لوړول ، ۵:- آواز ښايسته جوړول ، ۶:- د تشديد او د مد رعايت کول ، ۷:- د عذاب پر آياتونو استغفارويل ، او د ثواب او ترغيب پر آيتونو د جنت غوښتنه او سوال کول .

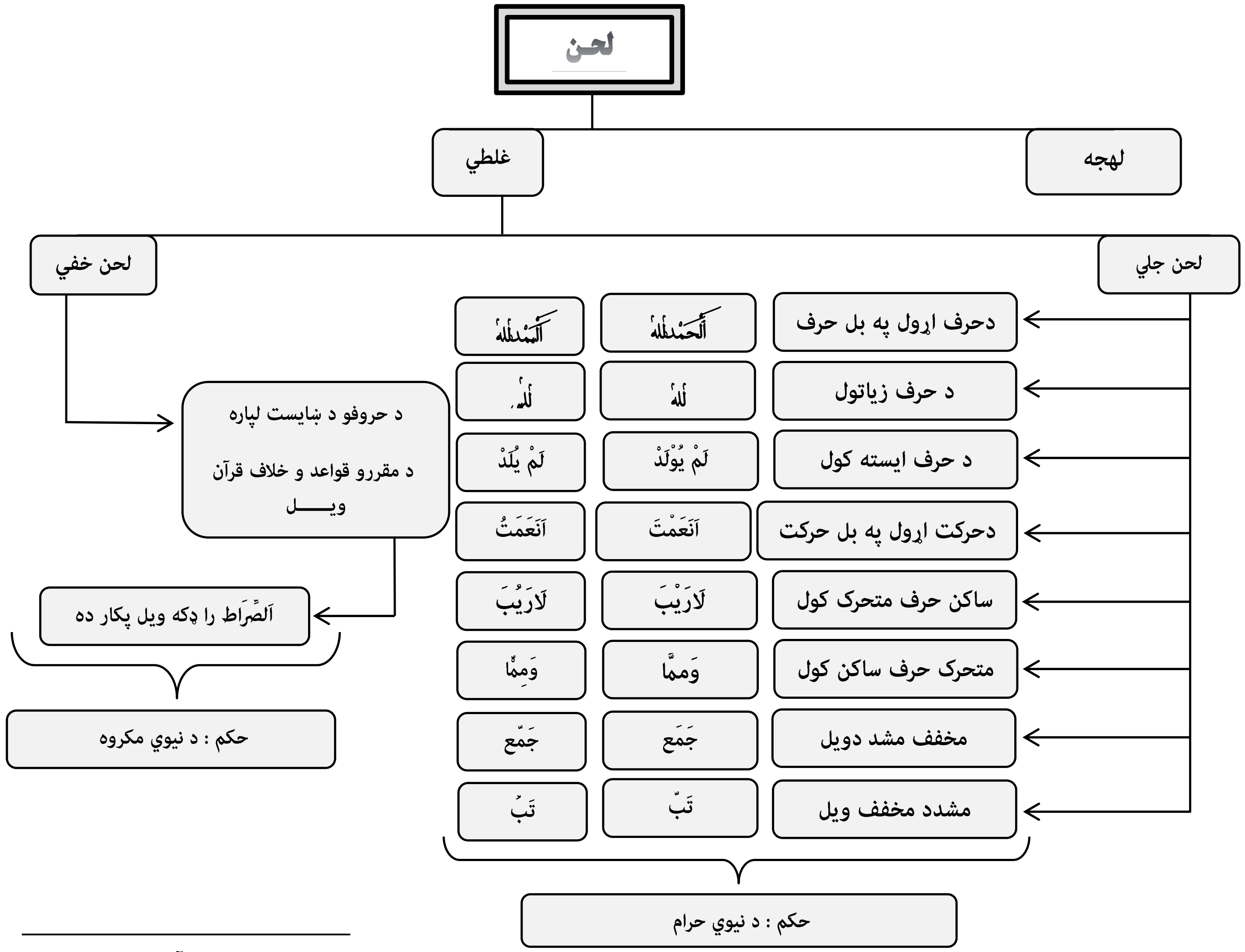

---

[1] من كتاب جمال القرآن [كامل] ص : ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د لحن او د هغو د ډولو تعریفونه)

۱:لحن:- لحن په لغات کي غلطی ته وايي ، په اصطلاح کي د تجوید خلاف قرآن ویل یا غلط ویل یا بې قاعدې ویلو ته لحن وايي.

۲:لحن جلي:- لحن جلي په لغات کي درنې ، ښکاره غلطی ته وايي په اصطلاح کي د یوه حرف پرځای بل حرف ویل دي .

۳:لحن خفي:-لحن خفي په لغات کي سپکي ، پټې غلطی ته وايي ، په اصطلاح کي د تجوید د قواعدو خلاف قرآن ویل دي.

یادونه:- لحن جلي ډېر ډولونه لري چي هغه مهم یې د تیري سوي صفحې په جدول کي ذکر سول .

(د اعوذبالله ، او بسم الله ثبوت)

د قرآن شریف د شروع کولو ځخه مخکي د اعوذبالله او بسم الله ویل ضروري دي .

۱:- تعوذه په آیات کریمه سره ثابته ده الله ﷻ فرمايي(فَاذا قرائت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم) النحل۹۸اية .

۲:- د بسم الله ثبوت : په دغه مشهور حدیث سره راغلئ دی (كُلُّ اَمْرِذِیْ بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللهِ فَهُوَ اَقْطَعُ وَاَجْزَمُ) .

یادونه:اغوذ بالله ته تعوذ ، او بسم الله ته تسمية ویل کیږي .

(د اعوذ بالله حکم ، د اعوذبالله او بسم الله ځایونه)

د اعوذ بالله په حکم کي د ۲ ډلو اختلاف دی ، اوله ډله وايي تعوذه د تلاوت په سر کي واجب ده ، او بله ډله وايي مستحب ده .

واجب والاوايي: اعوذ بالله خو په آیت سره ثابته سوه ، نو د لته د فاستعذ صغه راغلې ده نو دا خو د الله له طرفه - امردی او امر لپاره د واجبوالي دی دا د هغه چا دلیل دی چي تعوذة واجب بولي .

مستحب ولابیا وايي: چي تلاوت د قران شریف خو مستحب دی او اعوذ بالله فرعه د قرآن شریف ده نو چي تلاوت مستحب سو اعوذ بالله خو بیا په طریق اولا مستحب ده ، نو موږ یې هم مستحب بولو .

ځایونه:د تعوذِ او تسمية لپاره ۳ محله دي ۱:- **ابتدائِ تلاوت ابتدائِ سورت** ۲:- **ابتدائِ تلاوت در میان سورت** ۳:- **ابتداسورت در میان تلاوت** .

(د ۳ محلو لپاره ۴ حکمونه)

د ۳ محلو لپاره ۴ حکمونه دي کوم چي مخکي تېرسوه ،۱:- **وصل کل** ۲:- **فصل کل** ۳:- **فصل اول وصل ثاني** ۴:- **وصل اول فصل ثاني** .

و صل کل:- هغه ته وايي چي تعوذه ، تسمية ، او سورت په یوه ساه وویل سي ، او **فصل کل** د هغه برعکس هر یو جلاجلا وویل سي.

فصل اول وصل ثاني:- هغه ته ویل کیږي ، چي تعوذه ، جلا وویل سي تسمية او سورت په یوه ساه وویل سي .

او وصل اول فصل ثاني:- بیا هغه ته ویل کیږي ، چي تعوذ او تسمية په یوه ساه وویل سي او سورت په بله ساه وویل سي ، په اول محل کي څلور حکمونه جائز دي ، په دوهم محل کي ۳ حکمونه جائز دي چي هغه نا جائز یې (فصل اول وصل ثاني) دی ، په ۳ محل کي هم ۳ حکمونه جائز دي چي هغه ناجائز یې دا دی (وصل اول فصل ثاني)هغه چي نا جائز دي هغه ځکه چي اورېدونکي به دا فکر کوي چي بسم الله د دغه سورت حصه (برخه) ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د سورت توبه په سر کي بسم الله نه ویل ، او شروع)

۳ دلیله :- دي چي د سورة برأت په سر کي بسم الله نه ویل کیږي ، ۱:- کله چي عثمان (رض) قرآن جمع کوی نو بـسم الله یـې دلته نه ولیکل ۲:-بسم الله خو د رحمت لپاره ویل کیږي مګر پـه سورة توبة کي د عذاب بیان سوی دی نو ځکه بسم الله نه وایو ۳:- سورت توبة او سورة انفال چـي مخکي تر دغـه سـورت دی دوی دواړه پـه حـکـم کـي یـو دي ، د سـورت تـوبـة د شـروع کولو مخکي ۳:-حکمونه جائز دي ۱:-وقف ۲:-وصل ۳:-سکته ، بهتره یې وقف دی .

(د مخارجو په بیان کي ، تعریف ، تعداد ، ډولونه ، او د حرف تعریف)

۱:تعریف :-مخرج په لغات کي د راوتلو ځای ته ویل کیږي ، په اصطلاح کي د کومو ځایو څخه چي حروف اداکیږي هغه ځایو ته مخرج وایي **تعداد** د امام سیبویة (رح) پر مذهب مخارج ۱۶ دي ، د امام فراه(رح) پر مذهب۱۴دي ، او د امام خلیل(رح) پر مذهب مخارج ۱۷دي ، هغه بهتره او مشهور یې د امام خلیل مذهب دی ، ځکه هغه هر حرف ته خپل مخرج ورکړی دی .

مخرج پر ۲ ډوله دی ، **۱:- مخرج محقق ۲:- مخرج مقدر .**

۱مخرج محقق :- هغه مخرج ته ویل کیږي چي معلوم ځای و لري ، لکه شونډان ، ژبه ، حلق .

۲:- مخرج مقدر :- هغه مخرج ته ویل کیږی چي معلوم ځای و نه لري ، لکه جوف دهن ، او خیشوم .

۳ حرف :-په لغات کي طرف یا کنارې‌ته ویل کیږي، په اصطلاح کي دا یو آواز دی چي تکیه کوي پر مخرج محقق او یا مخرج مقدر.

(د مخارجو ویش ، او اختلاف)

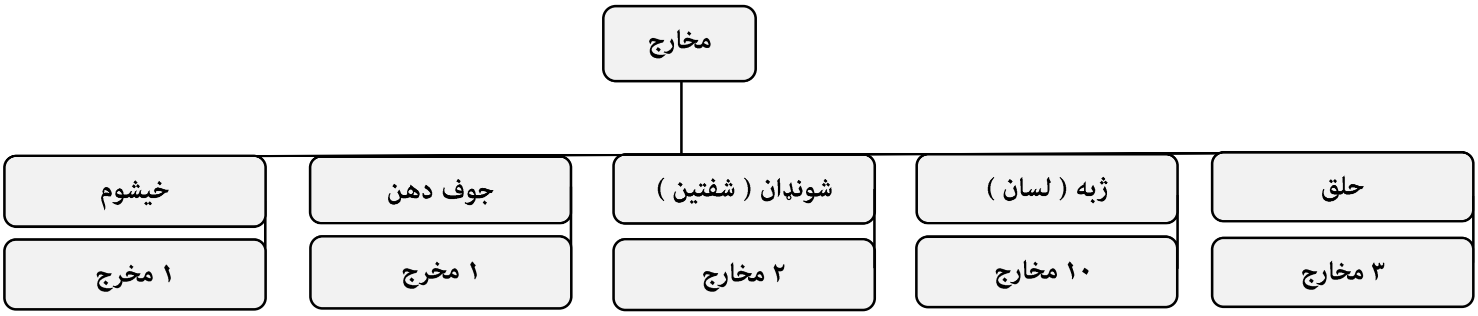

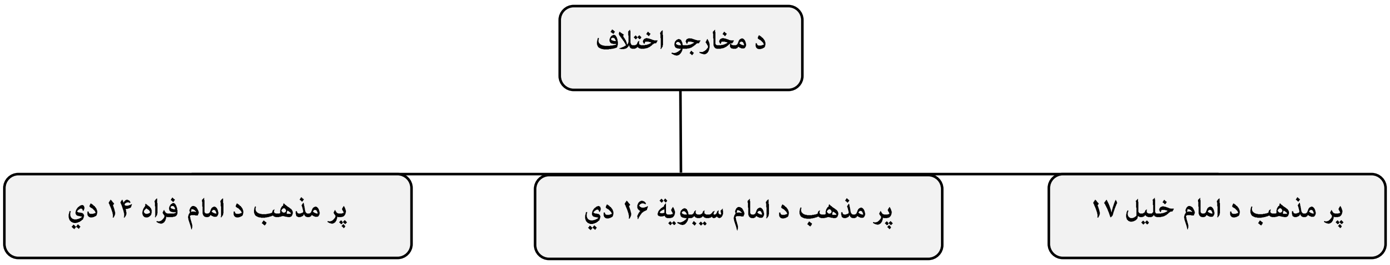

(اول ، دوهم ، دریم ، څلورم مخارج)

۱مخرج: دجوف دهن دی (دخولې دننه خالي ګاه) د دې څخه (الف ، واو، ی) ادا کیږي ، الف چي هرکله ساکن وي ماقبل یې زوروي لکه اَلْصِّرَاطَ ،واو چي ساکن وی ماقبل یې پیښ وي لکه اَلْمَغْضُوْبِ ،یا چي ساکنه وی ماقبل یې زیر وي لکه (نَسْتَعِیْنُ).

۲مخرج : د اقصیٰ حلق دی کوم چي د ځیګر خوا تـه دی دلته دا حـروف ادا کیږي (ء ، هـ) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳مخرج : د وسط حلق دی کوم چي د حلق ما بینځ دی دلـته دا حـروف ادا کیږي (ع ، ح) .

۴مخرج : د ادنیٰ حلق دی کوم چي د خولې خوا ته نژدې دی دلته دا حروف ادا کیږي (غ ، خ).

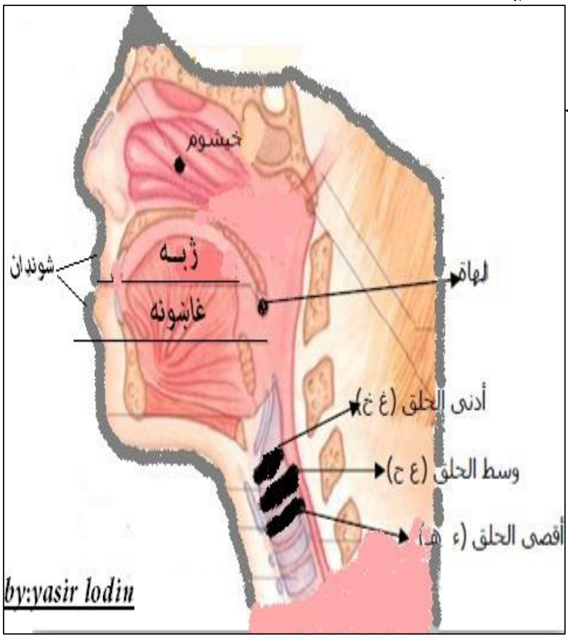

یادونه : نوموړو حروفو ته (ء ، هـ ، ع ، ح ، غ ، خ) ته حروفي حلقي وائي .

د حلق نقشه او په هغه کي د حروفو ادا کول

(پنځم ، او شپږم مخرجونه)

۵مخرج : د لهات دی (حلقی ژبی) ، هر کله چي د ژبي بیخ د مقابل پورته تالو سره ټکر وخوري دلـته دا حرف ادا کیـږي (ق) .

۶مخرج : د قاف مخرج ته نژدې لږ کښته د خولې خوا ته دلته (ک) ادا کیږي . او دې دواړو حروفو ته لهاتیه وایي ، لهات (حلقی ژبی) .

(د غاښو پیژندل ، او ژبه)

د یو عاقل انسان په خوله کي ۳۲ غاښونه موجود دي چي نومونه یې په داسي ډول دي ، **ثنایا** ، **رباعیا** ، **ناب** ، **اضراس** ، **ضواحک** ، **طواحن** ، **نواجذ** (ناجذ) غاښونه ثنایا ۴ غاښه دي ، رباعیات هم ۴ غاښه دي ، انیاب هم ۴ غاښه دي . اضراس ۲۰ غاښه دي ، چي په هغه کي ضواحک ۴ غاښه دي ، او طواحن په کښي ۱۲ دانې دي ، او ناجذ هم ۴ دي .

ژبه:-پر ۶ ځایه وېشل شوې ده، ۱:- د ژبي سر ۲:- د ژبي طرف ۳:- د ژبي حافه ۴:- د ژبي مابینځ ۵:- د ژبي شاه ۶:- د ژبي پای .

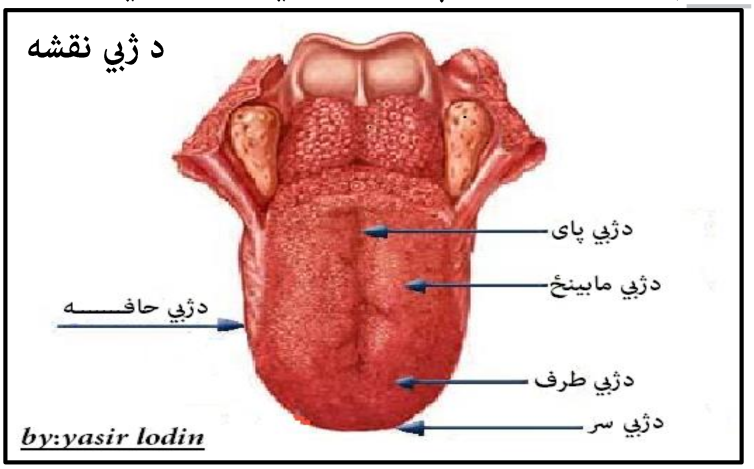

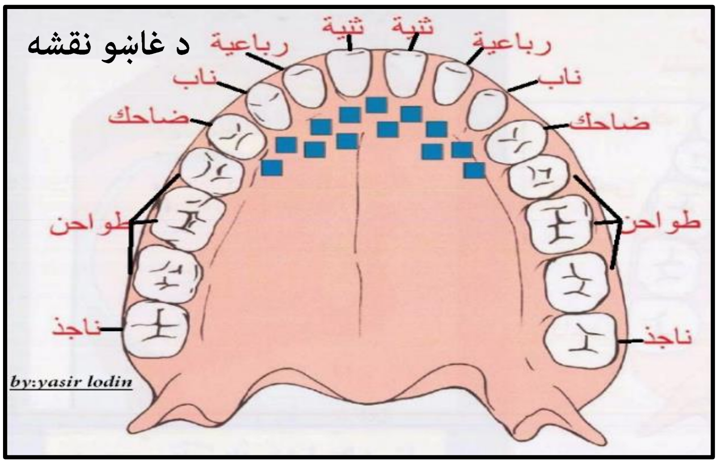

(اووم ، او اتم مخارج)

۷مخرج: د ج ، ش ، ی ، دی هر کله چي د ژبي مینځ مقابل تالو ته پورته سي دلته دا حروف اداکیږي ، هغه یا (ی)چي مده نه وي ، او دې حروفو ته حـروفي شـجـریـه وایـي ځـکـه د غـه حـروف د شجر الـسـان (وسط الـسـان) څـخـه ادا کـیـږي .

۸مخرج: د (ض) دی ، هر کله چي د ژبي حافه د اضراس علیاء د غاښو د بیخو سره ولګیږی ، د لته د (ض) حرف ادا کـیـږي . د را سته طرف څخه یې اداکول آسانه دی ، نوموړی حرف ځني خلګ په د یا ظ سره وایي چي دا ډول ویل یې نه دي صحیح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(نهم ، لسم ، او یوولسم مخارج)

۹مخرج: هر کله چي د ژبي طرف سره د یو څه حصې د حافې ، د ثنایا ، رباعیا ، ناب ، او ضواحکو د وریو سره مائل ټکر وخوري د لته د لام حرف ادا کیږي ، که راسته طـرف وي کـه چپـه .

۱۰مخرج : د ن (النون) دی دا هم له طرف الـسان څخـه ادا کـیږي ، مـګـر د لـتـه ضـواحـک غـا ښـونـه نـه دي شـامـل .

۱۱مخرج : د را (الرا) دی نژدې د نون مخرج ته مګر دلته درژبي شـا هم داخله ده ، دې ۳ حـروفو ته طرفیه او ذلقیة وایي .

(دوولسم ، دیارلسم ، او څوارلسم مخارج)

۱۲مخرج:هر کله چي د ژبي سر د ثنایاعلیا د غاښو د وریو د بیخو سره ټکر وخوري دلته (ط، د، ت) اداکیږي ، او دې حروفو ته نطعیة وایي.

۱۳مخرج:هر کله چي دژبي سر د ثنایاعلیا د غاښو د سرو سره ټکرو خوري دلته(ظ، ذ، ث) ادا کیږي، دې حروفو ته لثویة وایي.

۱۴مخرج:د ژبي سر د ثنایا سفلیٰ سرونه د یو څه نژدېوالي د ثنایاعلیا دلته(ص، ز، س)ادا کیږي دې حروفو ته حروفي صفیریة وایي.

(پنځلسم ، شپاړلسم ، او اوولسم مخارج)

۱۵مخرج: هـر کـلـه چـي د لانـدي شـونـډي نـس د ثـنـایا عـلـیـا د غاښو د سرو سره ټـکـر وخـوري د لـتـه (ف) ادا کـیږي .

۱۶مخرج:د دواړو شونډو دی دلته (ب-م-و) ادا کیږي، (ب) د شونډانو د لندې حصې څخه ادا کیږي،له دې سببه ورته بحري ویل کیږي.

(م)د شونډانو د وچي حصې څخه ادا کیږي ، له دې سبـبـه ورتـه بـري ویل کیږي ، او (واو) د شونډانـو د نـاتمام یو ځای کېدو څخه ادا کیږي ، دې دري حروفو ته شفوي حروف وایي ، یعني د شونډانو څخه ادا کیږي .

۱۷مخرج: د خیـشوم (د پزي نرمۍ) دی د لته غـنـه ادا کیږي ، حروف يې نّ او مّ دي چـي انشاالله مخکي بـه راسي .

(د حرفو د مخارجو د ادا نقشه)

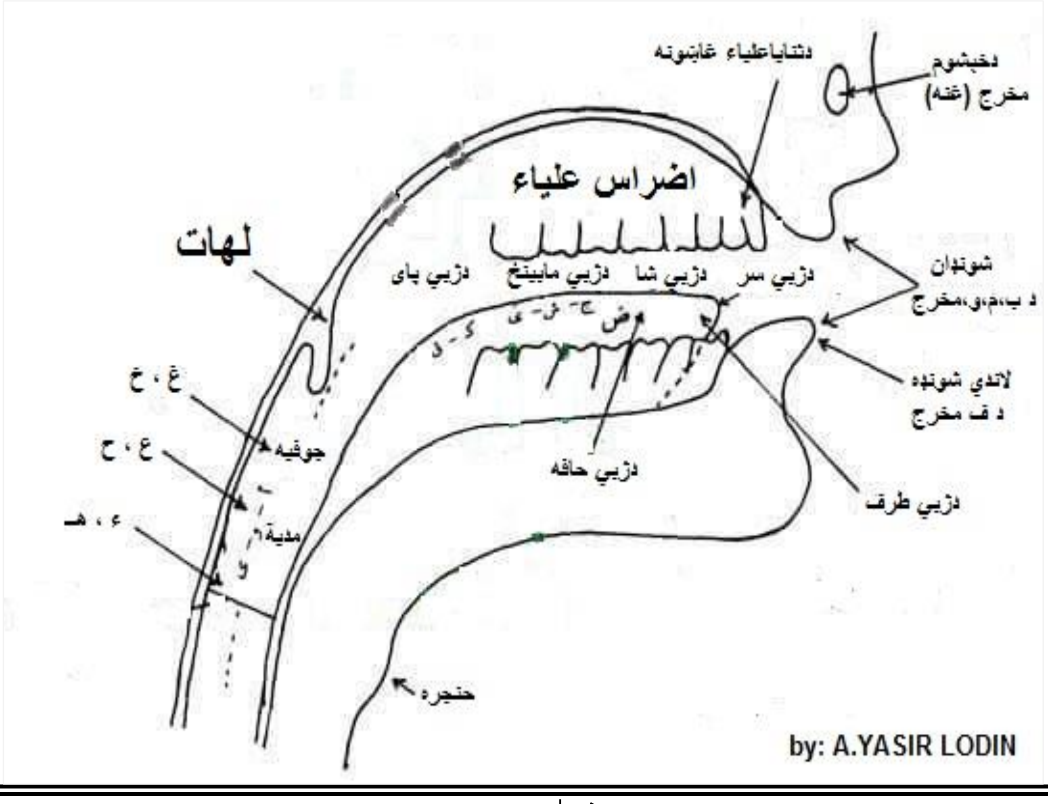

(c) ketabton.com: The Digital Library

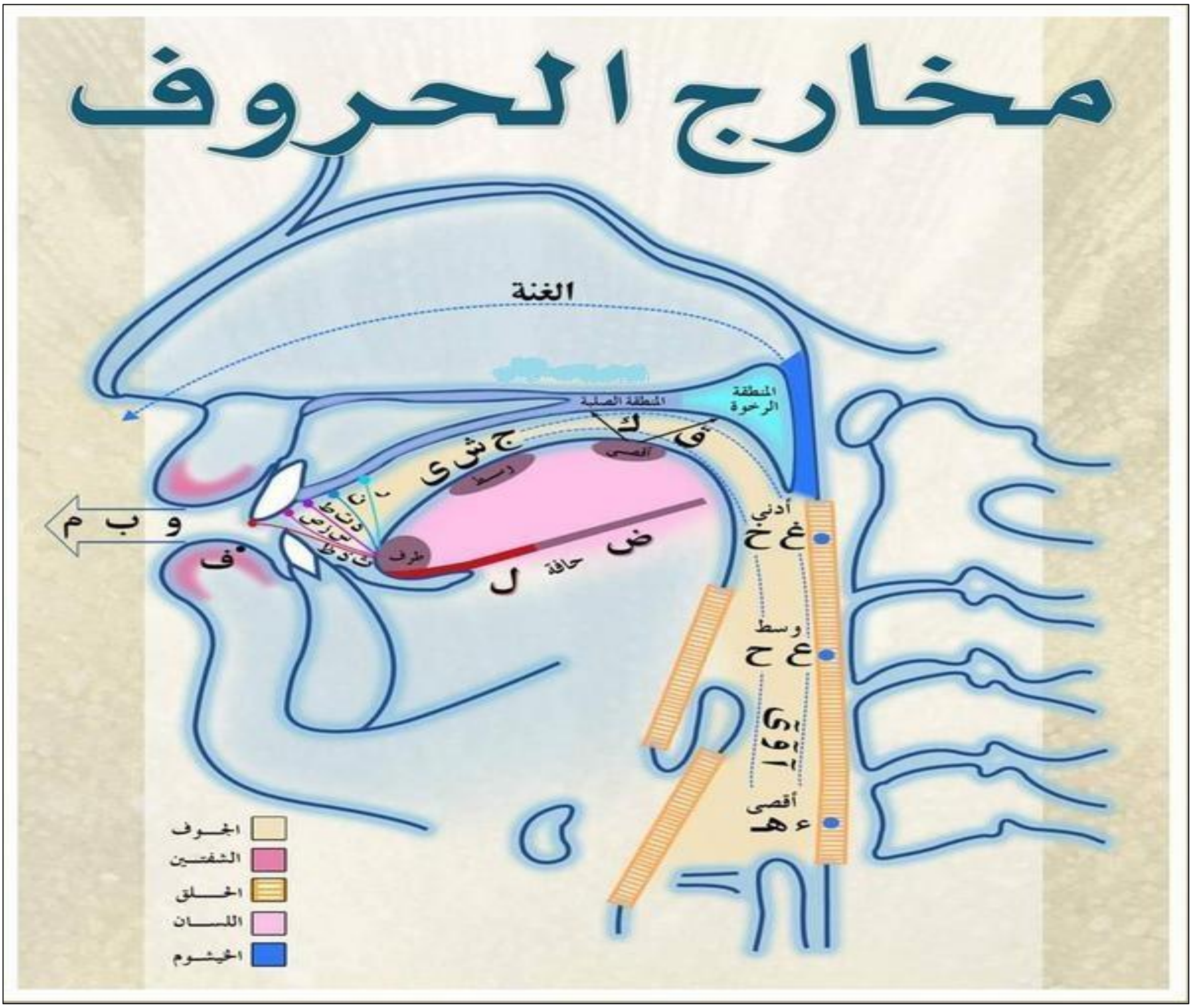

(د صفت تعريف ، ډولونه ، تعداد)

صفت: په لغات کي وايي (مَاقَامَ بَالشَّيْئِ) چي درېدل وکي پر يو بل شي ، پـه اصطلاح کـي صـفـت يو داسي کيفيت (ډول) دی چي کله حرف راوزي د مخرج څخه نـو دا صـفـت ور وړانــدي کـــېږي .

صفات پر ۲ ډوله دی ، ۱:- **صفات ذاتية** ۲:- **صفات عارضيه** ، **۱ صفات ذاتيه:** هـغـه صفتونه دي چـي د حرف څخه يې ايسته کړې ، د حرف ذات به ختم سي لکه:- ظ په ز ويل ، **۲ صفات عاريضه** :- هغه صفات دي چي حروفو ته ښايست ور په برخه کوي .

صفات لازمه ۱۷ دي ، ۱۰ ضد لرونکي ، او ۷ بې ضده (غيرمتضاده) ، تضاد بالمقابل دی ، لـکـه هـمـس ضد يې جهر دی .

(په حرف کي د صفاتو شمېر ، په حرف کي د صفاتو معلومول)

په يو حرف کي د ۵ صفاتو څخه کم نه راځي او د ۷ صفاتو څخه زيات نه راځي .
د صفاتو د معلومولو طريقه دا ده چي د صفت مجموعې ته وګورو ، که چيري په هغه مجموعه کي هغه حرف موجود نه وو . پـه ضـد کـي يې ګورو انشاالله هلته به موجود وي ، لـکه د (ز) حرف پـه همس کي نسته مګر په جهر کي بيا مـوجود ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د صفاتو نقشه)

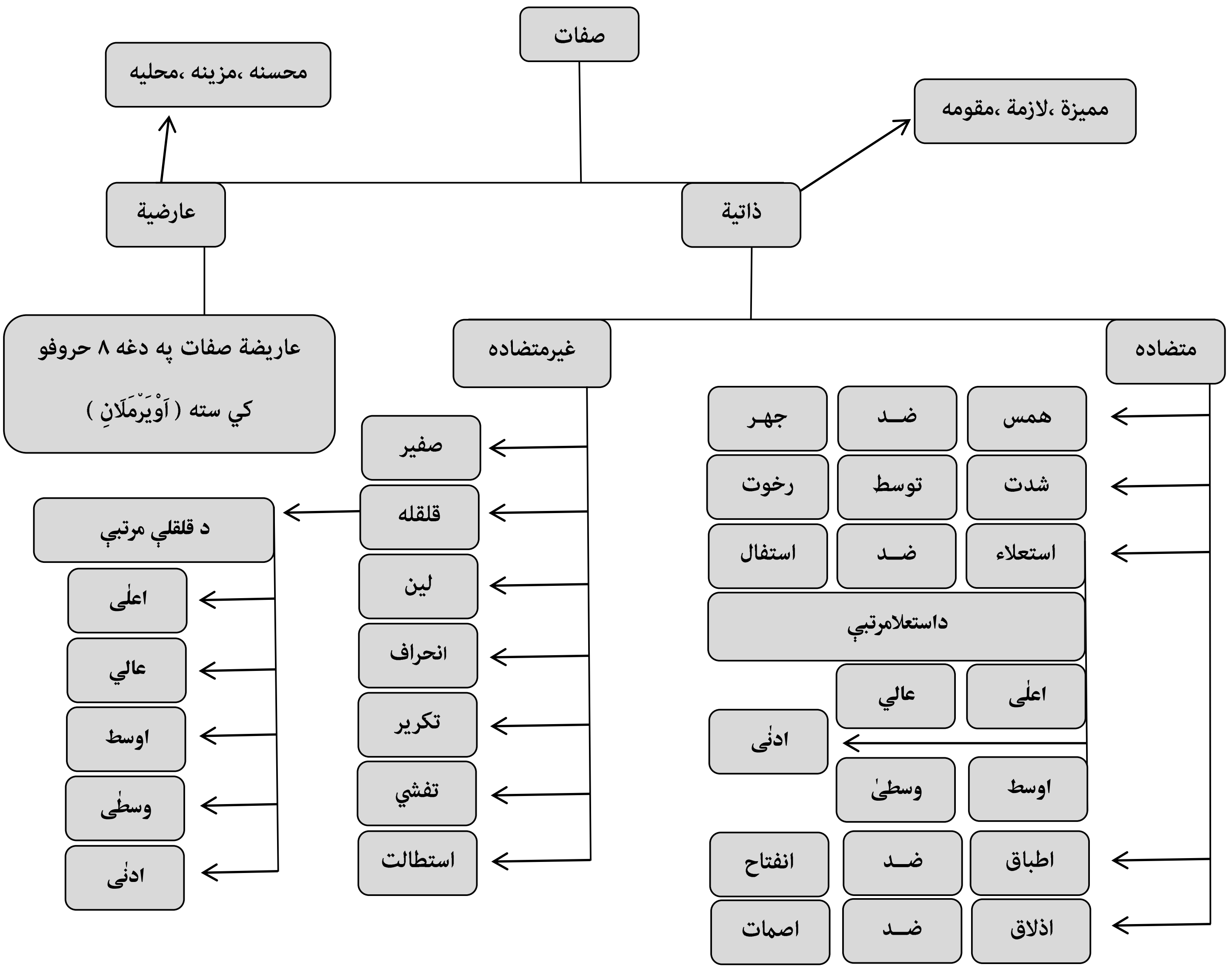

(هـمـــس)

همس:- په لغات كي كراروالي تـه وايي ، په اصطلاح په كومو حروفو كي چي دا صفت پيداسي هغو ته مهموسه حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت كي آواز په خپل مخرج كي په داسي كمزورئ سره و درېږي ، چي ساه جاري وي ،او په آواز كي يوقسم كښتوالی (نرموالی) وي ، دا صفت صرف په (۱۰) حروفو كي دی ، مجموعه يې (فَحَثَّهُ شَخْصٌ سَكَتَ) ده . د دې مجـــموعـــې مـــعنٰی ده(هـغـه ښوک غوره كړئ ، چي چو پتيا يې غوره كړې وي) .

(جـهـر)

جهر:- په لغات كي لوړوالي ته وايي ، په اصطلاح كي په كومو حروفو كي چي داصفت پيداسي هغو ته مجهوره حروف وايي.

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت كي آواز په خپل مخرج كي په داسي قوت سره و درېږي، چي ساه جاري كېدل بند سي او په آواز كـي يـو قـسـم ، لوړوالـی وي ، د مـهـموسؤ ښـخـه مـاسېوا نـور ټـول مـجـهوره دي ، (جهر ، دهمس ، ضد دی) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(شــدت)

شدت: په لغات کي سختوالي ته وايي ، پـه اصطلاح کي پـه کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته شديده حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي قوت سره و دريږي، چي آواز بندسي ، او په آواز کي يو قسم سختي وي ، دا صفت صرف په ۸ حروفو کي دی ، چي مجموعه يې دا ده (اَجِدُکَ قَطَبْتَ) .

(رخــوت)

رخوت:-په لغات کي نرموالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو تـه رخـوة حـروف وايـي .

مطلب:- د دې حـروفـو د ادا پـه وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي کمزورئ سره و دريږي ، چي آواز جاري وي ، او په آواز کي يو قسم نرمي وي، د شديده او متوسطه حروفو څخه ماسېوا نور ټول حروف رخوة دي(شدت، او رخوت سره ضد دي).

(توســط)

توسط:- په لغات کي مابينځ ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته متوسطه حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز نه پوره بندوي ، او نه پوره جاري وي ، دا صرف په ۵ حروفو کي سته(لِنْ عُمَرُ).

او توسط صفت نه شمېرل کيږي ، ځکه پـه ده کي يو څه شدت ، او يو څه رخوت دی، د مجموعې معنٰی ده(نرم سه اې عمره).

يادونه :- توسط د شدت ، او رخـوت تر مينځ مـا بينځي حالت دی ، که چيري يو صفت يې و شمېرو نو صفات بـيا ۱۸ کـيـږي .

(استعــلاء ، او د هغه مرتبې)

استعلاء:په لغات کي لوړوالي ته وايي،په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پیداسي هغو حروفو ته حروفِ مستعلية وايي.

مطلب :د دې حروفو د ادا په وخت کي همېشـه د ژبي پای لوړ تالو ته پورته کيږي ، د لـوړېدو په سبب دغـه حـروف ډک ويـل کيږي ، دا حروف صرف ۷ دي ، چي مجموعه يې (خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ) ده معنٰی يې داده (ځان بیداره که قبر ځائ د تنگی دی) .

د استعلاء پنځه مرتبې دي :-

۱- استعلاء اعلیٰ : که چيري د استعلاء تـــوری مفتـــوح وي او وروستـــه يې الف راغلئ وي ، لکه (قَالَ ، غَاسِقٍ) .

۲- استعلاء عالي : که چيري د استـــعـــلاء تـوری مفتـــوح وي او وروستـه يـې الـف نـه وي راغلئ ، لکه (خَلَــقَ) .

۳- استعلاء اوســـــط (منـځنی) : کـــه چيــــري د استـعـــلاء تـــوری مضـمـوم وي ، لـکـــه (يَدْخُلُونَ) .

۴- استعلاء وسطیٰ : که چيـري د استعلاء توري ساکن وي او ماقبل يې فتحه يا ضمه ولـري ، لکـه (اَطْعَمَهُمْ ، اُقْسِمُ) .

۵- استعلاءادنٰی: که چيري د استعلاء توری مکسوروي ياپه خپله ساکن وي او ماقبل يې مکسوروي، لکه (صِرَاطَ،اِطْعم) .

(استــفــال)

استفال:-په لغات کي کښتوالي ته وايي په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پیداسي هغو حروفو ته حروفِ مستفلة وايي.

مطلب :- د دې حروفــو د ادا پـــه وخـت کـښـي د ژبې پـای لـوړ تـالـوتـه نـه پـورتـه کـيـږي ، لـه همدې سببه دغـه حروف باريک ويـل کـيـږي ، د حروفِ مستعلية څخه ماسېوا نور ټول حروفي مستفلة دي ، او دواړه صفتونه يو لـه بل سـره ضـد دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اطبـاق)

اطباق:- په لغات کي چسپېدلو ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو حروفو ته مطبقة وايي .

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي د ژبي مابينځ لوړ تالوته پورته کيږي ، داحروف ۴دي (ص ، ض ، ط ، ظ) .

(انفتــاح)

انفتاح:-په لغات کي خلاصوالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پيداسي هغو حروفو ته منفتحة وايي .

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت کي دژبي مابينځ لوړ تالو ته نه پورته کيږي ، د مطبقة څخه ماسېوا نور ټول حروف منفتحة دي.

(اذلاق)

اذلاق:- په لغات کي طرف ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي ، هغو حروفو ته حروفِ مذلقة وايي .

مطلب:- دا حروف د ژبي او شونډاںو له طرف څخه ډېر ژر او په اسانۍ سره ادا کيږي ، چي مجموعه يې ده ، (فَرَّمِنْ لُبِ) .

(اصمات)

اصمات:-په لغات کي سختئ ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته مصمته وايي .

مطلب:- دا حروف د خپل مخرج څخه ډېر په سختئ سره ادا کيږي ،ژر او په اسانۍ سره نه اداکيږي ، د مذلقة څخه ماسېوا نور ټول حروفي مصمته دي ، او دوئ دواړه سره ضد دي .

يادونه:- نوموړي ۱۰ صفتونه يو له بل سره متضاده وه ، راتلونکي صفتونه ، غير متضاده دي .

(صَفِيـــر)

صفير: په لغات کي شپېلکي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته صفيريه وايي .

مطلب: د دې حروفو د ادا په وخت کي يوتيز آواز د شپيلکي په شان راوزي ، داسي حروف ۳ دي (ص ، ز ، س) .

(قلقلــــه)

قلقله:-په لغات کي(شورېدنه ، خوځښت) ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته لقلقه وايي .

مطلب:د دې حروفو د ادا په وخت کي ، د سکون په حالت کي په مخرج کي حرکت پيدا کيږي ، داسي حروف ۵ دي ، (قُطْبُ جَدِ).

(د قلقلې ډولونه او مرتبې)

د قلقلې ۲ (ډولونه)دي :

۱ قلقله کبرای (لويه قلقله) : که چيري د قلقلې تورى د کلمې په آخر کي راسي او وقف ور باندي وسي ، لکه (حَسَدْ ، اَحَدْ) .

حرف ق:(**وعلى** كل ضامر يأتين من كل فج عميق) **حرف** ط:(**والله** من ورائهم محيط) حرف ب:(**فصب** عليهم ربك سوط عذاب)

حرف ج: (**والسماء ذات البروج**) حرف د:(قتل **أصحاب الأخدود**)

۲قلقله صُغرا (کوچنی قلقله) :- که چيري د قلقې تورى ساکن وي د کلمې په مينځ کي راسي او وقف ور باندي ونه سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـو صُغـرا قـلـقـلـه پرکيږي . لـکــه :- (يَطْمَعُوْنَ ، خَلَقْنا) .

حرف ق:-(إقْترب للناس حسابهم) حرف ط:-(والذين آمنوا وتطْمئن قلوبهم لذکر الله) .

حرف ب:-(وإذ يرفع إبْراهيم القواعد من البيت) .

حرف ج:-(لو شئت لاتخذت عليه أجْرا) حرف د:- (قل إن ادْري أقريب ما توعدون أم يجْعل له ربي أمدا) .

او قـلـقـلـه ۵ مرتبـــې لري :-

۱- قلقله اعلیٰ (ډېره لوړه قلقله) : که چيري د قلقلې توری مشدد وي د کلمې په اٰخر کي راسي او وقف هـم وربـانـدي وسي .

نـو اعـلـیٰ قلقله پرکيږي . لـکـه : (وَتَبّ ، بِالحَقّ ، اَلْحَجّ ، اَلْحَقّ) .

۲- قلقله عالي (لوړه قلقله) : که چيري د قلقلې توری مشدد وي د کلمې پـه اٰخر کي راسي مگر وصل ور باندي وسي ، نو د لته قلقله عالي کيږي ، لکه (بِالْحَقِ وَتَوَاصَوْ ، وَّتَبَّ مَآاَغْنیٰ) .

۳- قلقله وسطیٰ (ميانه قلقله) : که چيري د قلقلې تـوری ساکن وي د کـلمې پـه اٰخـر کـي راسـي او وقـف ور بـانـدي وسي .

نـو وسطیٰ قـلقله پـر کـيږی ، لکه (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ) .

۴- قلقله اوسط : دا هغه قلقله ده چي د قلقلې توری سـاکن او د کلمې پــه منځ کــي وي ، لکه (لَقَدْخَلَقْنَا) .

۵- قلقله ادنیٰ : هغه قلقله ده چي د وصل په حالت کښي د قلقلې توری متحرك (خوځنده) وي ،لکه (قُلْ).

(لیـــن)

لـيـن:- پـه لـغـات کـي نرمي ته وايي ، پـه اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هـغـو تـه لـيـنـيـة وايـي .

مطلب :-د دې حروفود ادا په وخت کي حرف په خپل مخرج کي په نرمئ سره اداکيږي ، داسي حروف ۲ دي(واو لين، ياء لين).

(اِنحِرَاف)

اِنحِرَاف:- پـه لغات کي کوږوالي ته وايي ، په اصطلاح کي پـه کـومـو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته منحرفه وايي .

داسي حروف ۲ دي (ل ، ر) .

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت کي په لام کي د ژبي د طرف خواته، او په را کي د ژبي د شاه خوا ته مېلان(کوږوالئ)کيږي.

(تکریـر)

تکرير:- په لغات کي تکرار ته وايي ، په اصطلاح کي پـه کـومـو حـروفـو کي چي دا صفت پيـداسي هغو تــه تکـريريـة وايي .

مطلب:- دا صفت يوازي په (را) کي دی ، د (را) د ادا کېدو په وخت کي په ژبه کي لړزه (رپېدل) وي ، په داسي ډول چـي را تـکـرار نـه سي ، يعني مشابهت د تکرار وي او حقيقت د تـکـرار (عـيـن تـکـرار)نـه وي ، (عـيـن تکرار خولحن جلي دی ، او د لـحـن جـلـي ځـخـه ځـان سـاتـل پـکـار دي) .

ستاسو وروراحمدياسير ددعأ په اميد دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تفشـِي)

تفشي:- په لغات کي شیندل ، پاشل ته وایي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو تـه متـفشي وایي .

مطلب:- دا صفت یوازي په شین (ش)کي دی ، او د شین د ادا کېـدو پـه وخـت کـي آواز دنـنـه پـه خـوله کي پاشل کـیـږي .

(استطالـت)

استطالت: په لغات کي اوږدوالي ته وایي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته مستطیلة وایي .

مطلب:- دا صفت یوازي په ضاد (ض)کي دی ، د ادا په وخت کي د ژبي د حافې د اول څخه تر آخره پـوري آواز جـاري وي . نو د مخرج د اوږدوالي په سبب آواز هم اوږ دیږي .   یادونه: صفات ذاتیة یعني (۱۷)صفات مکمل خلاص سوه .

(د صفت د معلومولو طریقه)

که غواړی چي په یوحرف کي یوصفت معلوم کړئ ، نو د هغه صفت د حروفو مجموعې ته وګوره ، کـه چیري هغه حـرف پـه کـښـي کـي ؤ خـوښـه تـر ښـه ، او کـه نـه ؤ ، نـو پـه ضـد کـي یـې هتماً سـتــه انشاالله .

(صفات د کیفیت په لحاظ)

۱- قوي صفات: قوي صفات (۱۰) دي ، چي له (جهر ، شدت ، استعلاء ، اطباق ، قلقله ، صفیر ، انحراف ، تکریر ، تفشي ، او- استطالت) څخه عبارت دي .

۲- ضعیف صفات:- ضعیف صفات (۵) دي ، چي له (همس ، رخوت ، استفال ، انفتاح ، او لین) څخه عـبارت دي .

۳- متوسط صفات:- مـتـوسط صفـــات (۳) دي ، چـــي لـــه (تـوسط ، اذلاق ، او اصمـــات) څـخـه عـبارت دي .

(حروف د مرتبو په لحاظ)

۱-اقواحروف:هغه حروف دي چي ټول صفات د قوت په کښي کي وي ، که یو صفت د ضعف په کښي وي هغه مشکل نه لري.

اقواحروف :- ۴ دي ، ۱-ض ۲-ط ۳-ظ ۴-ق .

۲-قوي حروف:- هغه حروف دي چـي ډېـر صفات د قـوت پـه کـښي کي وي ، او لـږ صفات د ضـعـف وي .

قوي حروف :- ۶ دي ، ۱-ج، ۲-د، ۳-ص ۴-ع   ۵-غ   ۶-ء .

۳-متوسط حروف:- هغه حروف دي چي نیم صفتونه د قوت ، او نیم صفتونه د ضعف په کښي کي وي .

متوسط حروف :- ۴ دي ، ۱-ب   ۲-ر   ۳-ز   ۴-ل ، مجموعه یې (بر لز) ده .

۴-ضعیف حروف:- هغه حروف دي چي ډېر صفتونه د ضعف ، او لـږ صـفـتـونـه د قوت په کښي کي وي .

ضعیف حروف:- ۱۲ دي ، ۱-الف ۲-ت ۳- خ ۴-ذ ۵-س ۶-ش ۷-ک ۸-م ۹-ن ۱۰-و ۱۱-ی .

۵-اضعف حروف:- هـغـه حروف دي چـي ټـول صفـتـونـه د ضـعـف پـــه کـښـي کـــي وي .

اضعف حروف:- ۳ دي ، ۱-هـ   ۲-ف   ۳-ح   ۴- ث مجموعـه یـې (فحثه) ده .

یادونه:- صـفـات لازمـه پـای تـه ورسـېـده ، راتـلـونکـئ بـحـث پـر صفاتو عاریضه بـانـدي دی انشاالله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د ۲۹ حروفو د مخارجو او صفاتو اجراء)

شمیره	حروف	مخــــارج	نومونه	تعداد	صفات لازمــــه متضاده					صفات لازمه غير متضاده	مرتبه
۱	ا	د جوف دهن څخه ادا کيږي .	مـــده	۵	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعيف
۲	ب	د شونډانو دلندې حصې څخه ادا کيږي .	بحري	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اذلاق	قلقلــه	متوسط
۳	ت	د ژبي د سر او ثنايا عليا د بيخ څخه ادا کيږي .	نطعيه	۵	همس	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعيف
۴	ث	د ژبي دسر او ثنايا عليا د کنارو څخه ادا کيږي .	لثويه	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعيف
۵	ج	د ژبي له مينځ څخه ادا کيږي .	شجريه	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	قلقلــه	قوي
۶	ح	د وسط حلق څخه ادا کيږي .	حلقي	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	اضعف
۷	خ	د ادنی حلق څخه ادا کيږی .	حلقي	۵	همس	رخوت	استعلاء	انفتاح	اصمات	.	ضعيف
۸	د	د ژبي دسر او د ثنايا عليا د بيخ څخه ادا کيږي .	نطعيه	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	قلقلــه	قوي
۹	ذ	د ژبي د سراو ثنايا عليا د کنارو څخه ادا کيږي .	لثويه	۵	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعيف
۱۰	ر	دژبي طرف دثنايا، رباعی ،ناب دوریوسره ولګيږي.	طرفيه	۷	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	انحراف ، تکرير	متوسط
۱۱	ز	د ژبي د سر او ثنايا سفلی د څو کو څخه اداکيږي.	صفيريه	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	صفير	متوسط
۱۲	س	د ژبي د سر او ثنايا سفلی د څوکو څخه ادا کيږي.	صفيريه	۶	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	صفير	ضعيف
۱۳	ش	د ژبي د مينځ څخه ادا کيږي .	شجريه	۶	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	تفشي	ضعيف
۱۴	ص	د ژبي د سر او ثنای اسفلی د څوکو څخه اداکيږي.	صفيريه	۶	همس	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	صفير	قوي
۱۵	ض	د ژبي بغل چي د لوړي زامي د غاښو سره و	حافيه	۶	جهر	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	استطالت	اقوا
۱۶	ط	د ژبي د سر او ثنايا عليا دبيخ څخه ادا کيږي .	نطعيه	۶	جهر	شدت	استعلاء	اطباق	اصمات	قلقلــه	اقوا
۱۷	ظ	د ژبي د سر او ثنايا عليا دکناروڅخه ادا کيږي .	لثويه	۵	جهر	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	.	اقوا
۱۸	ع	د وسط حلق څخه ادا کيږي .	حلقي	۵	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اصمات	.	قوي
۱۹	غ	د ادنی حلق حخه ادا کيږي .	حلقي	۵	جهر	رخوت	استعلاء	انفتاح	اصمات	.	قوي
۲۰	ف	د ثناياعليا دڅوکو او لاندی شونډي دنس څخه	شفوی	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اذلاق	.	اضعف
۲۱	ق	د ژبي بيخ چي هر کله د لوړتالو سره و لګيږی .	لهاتيه	۶	جهر	شدت	استعلاء	انفتاح	اصمات	قلقلــه	اقوا
۲۲	ک	د قاف د مخرج څخه لږ د خولي وخواته ادا کيږي	لهاتيه	۵	همس	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعيف
۲۳	ل	د ژبي طرف د ثنايا ، رباعي، ناب،او ضواحکو دوريوسره چي ولګيږي.	طرفيه	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	انحراف	متوسط
۲۴	م	د شونډانو د وچي حصي څخه ادا کيږي .	بری	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	غنه	ضعيف
۲۵	ن	د ژبي طرف د ثنايا ، رباعي ، ناب د وريوسره چي	طرفيه	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	غنه	ضعيف
۲۶	و	د دواړو شونډانو د پوره ګول والي څخه ادا کيږي.	شفوی	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	لين	ضعيف
۲۷	ه	د اقصی حلق څخه ادا کيږي .	حلقي	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	اضعف
۲۸	ء	د اقصی حلق څخه ادا کيږي .	حلقي	۵	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	قوي
۲۹	ي	د ژبي د مينځ څخه ادا کيږي.	شجريه	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	لين	ضعيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(صفات عاريضه)

صفات عاريضه: هغه صفات دي چي ځني وخت په حرف كي موجود وي ، او ځني وخت په حرف كي موجود نه وي .

صفات عاريضه:- په ۸ حوروفو كي شامل دي ، چي مجموعه يې (لَرْمَن أوي) ده ، او د اجمال له مخي په ۱۳ډوله دي.

تفخيم	ترقيق	حركت	سكون	مدفرعي	صلـه	ادغام
اقلاب	اخفاء	غنه زماني	تسهيل	ابدال	حــــــذف	

د صفات عاريضه او صفات لازمه په مابينځ كي ۳ مشهور فرقونه سته :-

۱فرق: دصفات لازمه غلطي په لحن جلي كي داخله ده ، او د صفات عاريضه غلطي په لحن خفي كي داخله ده .

۲فرق: د صفات لازمه پيداكيدل پر يوسبب د اسبابو باندي موقوفه نه وي ، او د صفات عاريضه پيداكيدل پر يوه نه يوه سبب باندي موقوفه وي .

۳فرق: صفات لازمه په ټولو حروفو كي پيداكيږي ، او صفات عاريضه په ځينو حروفو كي وي او په ځينو حروفو كي نه وي .

(تفخيم او ترقيق)

د تفخيم معنٰی ډک ويل ، او ترقيق معنٰی تش (باريک) ويل دي ، تفخيم پر ۲ ډوله دی ، ۱:-قسم تفخيم مستقيل او اصلي دی ، لكه تفخيم د حروفي مستعليه ؤ او ، ۲:- قسم تفخيم غير مستقيل او عاريضي دی ، لكه د را او د لفظ د الله ، اول قسم تفخيم پر حركت باندي موقوفه نه دی، او دوهم قسم تفخيم پر حركاتو باندي موقوفه دی، لكه راچي زور يا پيښ ولري ډكه ويل كيږي .

(شبه مستعليه)

شبه مستعليه حروف عبارت دي له(لام ، را ، الف) څخه ، سره له دې چي دغه حروف مستعليه حروف نه دي خو په بعضي حالاتو كي دا حروف ډک لوستل كيږي، د مستعليه حروفو او دغه درې حروفو تر منځ فرق دادی ، چي حروفي مستعليه هميشه ډک لوستل كيږي ، كه مضموم ، مفتوح ، مكسور ، ساكن په هر حال كي دغه حروف ډک لوستل كيږي ، او شبه مستعليه حروف كله ډک ، او كله تش ويل كيږي ، نو دغه ۳ حروف دمستعليه حروفو سره مشابه دي .

(د نون ساكن او تنوين تعريف)

وړغندی لرونكی (ساكن) نون او تنوين:-

دساكن نون تعريف:- هغه نون ته وايي چي حركت يعني زور ، زېر او پېښ ونه لري د اسم ، فعل ، او حرف په طرف او منځ كې راځي لكه :- (إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ ، وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ) .

وړغندی لرونكې نون د اصلي كلمې جز هم راځي لكه (اَنْعَمَ) او زائد هم راځي لكه (فَانْفَلَقَ) چي اصل يې يوازي (فلق) دی د (فعل) پر وزن باندي .

دتنوين تعريف: هغه ساكن نون ته وايي چي يواځي د اسم په آخر كې په تلفظ كښي راځي مگر د وقف په حالت كي لمنځه ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپه لیك كښي تنوين په دغه علامو (ـً ـٍ ـٌ) سره پېژندل كيږي ، لكه : ﴿ خَلَقْتَ طِينًا ، وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾ .

(په وقف كي د تنوين حكم)

په وقف كي د تنوين حكم : تنوين د وقف پر مهال درې حالتونه لري :-

لومړی داچي : تنوين په دوو زورو وي په نوموړي حالت كي تنوين په الف سره بدليږي .

دوهم داچي : د پېښ يا د زېر تنوين د وقف په حال كي راسي نوموړي تنوينونه حذفيږي .

دريم داچي : تنوين پر مد وره گردئ تا راسي د وقف په حال كي په هاء سره بدليږي .

(د ساكن نون او تنوين حكمونه)

د ساكن نون او تنوين لاندیني څلور حكمونه دي :

۱-ادغام **۲-اظهار** **۳-اقلاب** **۴-اخفاء**

۱-ادغام :ادغام په لغت كښي پټولو ته وايي او په اصطلاح كښي د يوه توري پټول دي په بل توري كښي چي اول ساكن او دوهم متحرك وي چي د دواړو څخه يو شد لرونكئ توری جوړسي اول توري ته يې مدغم او دوهم توري ته يې مدغم فيهِ ويل كيږي .

د ادغام توري :- د ادغام توري شپږ دي چي د (يَرْ مَلُوْ ن) په لفظ كښي جمع سوي دي ، تر ساكن نون يا تنوين وروسته چي د (يَرْ مَلُوْ ن) له تورو څخه يو راسي هلته ادغام كيږي لكه : ﴿ مَن يُؤْمِنُ ، مِن وَاقٍ ، هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ .

د ادغام ډولونه

ادغام پر دوه ډوله دئ چي د لاندنيو ډولونو څخه عبارت دي:-

۱.ادغام دغني سره **۲.ادغام بېله غني**

ادغام سره دغني :كه چيري تر ساكن نون ياتنوين وروسته د (يَرْ مَلُوْن) له تورو څخه پاته څلور توري (ي ، م ، ن ، و) راسي چي ورته (يَمْنُوْ) وايي هلته ادغام مع الغنه كيږي چي دې ادغام ته ناقص ادغام هم ويل كيږي .

يادونه :- د غني تريف ، او اقسام به انشاالله مخكي راسي .

د هغه ادغام مثالونه چي بېله غنې وي		
د ادغام حرف	د نون مثال	د تنوين مثال
الياء	﴿ وَمَن يُطِعِ ﴾	﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ ﴾
النون	﴿ لَن نَّدْخُلَهَآ أَبَدًا ﴾	﴿ اَمْشَاجٍ نبتَلِيْهِ ﴾
الميم	﴿ مِن مَّآءٍ دَافِقٍ ﴾	﴿ صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴾
الواو	﴿ مِن وَالٍ ﴾	﴿ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیله غنې ادغام: که چیرې تر ساکن نون یا تنوین وروسته د (یَرْ مَلُوْن) له تورو څخه (لام یا راء) راغلې وي چې ورته (لر) وایې هلته ادغام بلا غنه کیږي دې ادغام ته تام ادغام هم ویل کیږي .

د هغه ادغام مثالونه چې د غنې سره نه وي		
د ادغام حرف	د نون مثال	د تنوین مثال
اللام	(أَن لَّن تَقُولَ)	(مَالاً لُّبَدًا)
الراء	(مِن رَّسُولٍ)	(عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ)

(د ادغام سببونه)

د ادغام سببونه : ادغام په عمومي توګه درې سببونه لري چې د لاندې سببونو څخه عبارت دي :

۱- ادغام مثلین **۲- ادغام متجانسین** **۳- ادغام متقاربین.**

۱- ادغام مثلین : هغه ادغام ته ویل کیږي چې دوه هم ډوله حروف یو په بل کې مدغم سي : لکه (اذْهَب بِّكِتَٰبِى) .

۲-ادغام متجانسین: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د یوه مخرج حروف یو په بل کې مدغم سي (اذ ظَّلَمو) .

۳-ادغام متقاربین : هغه ادغام ته ویل کیږي چې په مخرج او صفت دواړو کې سره نژدې وي لکه(من فوقکم) .

د دا خلولو په اعتبار سره ادغام پر دوه قسمه دی:- **۱-ادغام صغیر ۲-ادغام کبیر.**

۱-ادغام صغیر : هغه ادغام ته ویل کیږي چې ساکن حرف په متحرک حرف کې داخل سي ، لکه (اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ) .

۲-ادغام کبیر : هغه ادغام ته ویل کیږي چې مدغم اومدغم فیه دواړه حروف متحرک وي ، لکه (أَتُحَٰجُّوٓنِّى) .

د اداکېدو او جوړښت (کیفیت) په اعتبار سره ادغام پر دوه قسمه دی:- ۱-ادغام تام ۲-ادغام ناقص .

۱-ادغام تام: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د مدغم حرف هیڅ یو صفت باقي پاته نسي ، لکه (مِنْ لَّدُنْهُ ، مِنْ رَّبِّهِمْ) .

۲-ادغام ناقص: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د مدغم حرف یو صفت باقي پاته سي ، لکه (مِنْ وَالٍ) .

د ادغام ګټه : د ادغام ګټه سپکوالی دئ ځکه چې د دوو حرفونو څخه په یوه مشدد حرف باندي تلفظ کیږي .

یادونه:په قرآن عظیم الشان کښي اووه ځایونه داسي راغلي دي چې تر نون ساکن وروسته د(یَرْ مَلُوْن)توری راغلئ دی مګر ادغام ندی پرسوئ هغه اووه ځایه له (صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ ، بُنْيَٰنٌ ، ٱلدُّنْيَا ، يسٓ ۝ وَٱلْقُرْءَانِ ٱلْحَكِيمِ ، نٓ وَٱلْقَلَمِ ، كَلَّا ۖ بَلْ رَانَ) څخه عبارت دي.

په لومړیو څلورو کلمو کښي چې له (صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ ، بُنْيَٰنٌ ، ٱلدُّنْيَا) څخه عبارت دي ځکه ادغام ونسو که ادغام وسي بیا التباس د مضاعف سره راځي یعني تر ادغام وروسته نه معلومیږي چې دوې(یاء) ګاني یا دوه (واو) د اصلي کلمې څخه دي او که په قاعده د یرملون ادغام سوی دئ، یا په بل عبارت که چیرې نون ساکن او د (یَرْ مَلُوْنْ) توري په یوه کلمه کښي راسي هلته نو ادغام نه کیږي بلکه اظهار واجب دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په پنځمه او شپږ مه کلمه کښي چي له ﴿ يسٓ ۝ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ، نٓۚ وَٱلۡقَلَمِ ﴾ څخه عبارت دي ځکه ادغام ونسو چي دا مقطعات توري دي په پريکوڼ سره ويل کيږي او د حروفو مقطعات تر ادغام وروسته پريکوڼ له منځه ځي په داسي حال کښي چي ادغام يو ځايوالي ته اړتيا لري چي قاعده د (يَرْ مَلُوْن) يې غواړي نو ځکه ادغام نـه کـوو ، او په آخره يعني په اومه کلمه کښي چي د ﴿ كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ ﴾ څخه عبارت ده ځـکـه ادغام ونـه سو چي دلته سکته کيږي دسکتې له سببه يوځای والي پاته نه سـو .

(اظــهـــار)

۲-اظهار : اظهـار په لغت کښي ښـکـاره کـولـو تـه وايـي او پـه اصطلاح کښي د دوو تورو جلاکول دي په داسي ډول سـره چي هـر تـوری بـېـل او ښـکـاره و لـوسـتـل سـي .

د اظهار توري :- شپږ دي نوموړو تورو ته حلقية توري هم وايي چـي د (همزة ، هاء ، حاء ، خاء ، عين ، غين) څخه عـبـارت دي .

تر ساکن نون يـا تنوين وروسته چـي د حروف حلقيوو څخه يو حرف راسي هلتـه اظـهـار کـيـږي پـوره مـثـالـونـه يې پـه لاندي جدول کي مطالعه کړئ :

د اظهار توري	نون په يوه کلمه کي وي	نون په دوو کلمو کي وي	د تنوين مثالونه
			د اظــهـــار مــثــالــونـــه
الهمزة	(وَيَنْئَوْنَ)	(مَنْ اَعْطي)	(كِتَـٰبٌ أَنزَلۡنَـٰهُ)
الهاء	(وَهُمْ يَنْهَوْنَ)	(مَنْ هَاجَرَ)	(جُرُفٍ هَارٍ)
العين	(وَالانْعَام)	(مِنْ عَلَق)	(وَٰسِعٌ عَلِيمٌ)
الحاء	(يَنْحِتُوْنَ)	(مَنْ حَادَ الله)	(عَزِيزٌ حَكِيمٌ)
الغين	(فَسَيُنْغِضُوْنَ)	(مِنْ غِسْلِين)	(قَوۡلاً غَيۡرَ)
الخاء	(وَالْمُنْخَنِقَةُ)	(مِنْ خشي)	(لَطِيفٌ خَبِيرٌ)

(د اظهار لامل او مرتبې)

د اظهار لامل :- څرنګه چي نون او تنوين د ژبي د طرف څخه ادا کيږي او د حلق توري د حلق څخه ادا کيږي چي تر منځ يې نه تقارب اونه تجانس سته چي له امله يې ادغام رامنځته سي په پايله کي بله لاره نسته پرته له دې چي اظهار وکړي.

د اظهار مرتبې: اظهار لاندينۍ درې مرتبې لري :

۱.عالي **۲.متوسط** **۳.ادنى**

عالي اظهار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته همزة او هاء راغلې وي .

متوسط اظهار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته عين او حاء راغلې وي .

ادنی اظـهـار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته غين او خاء راغلې وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اقـــلاب)

۳-اقلاب:-اقلاب په لغت کښي اړولو ته وايي او په اصطلاح کښي د ساکن نون يا تنوين بدلول دي په ساکن ميم سره چي غنه هم پر وسي البته اقلاب هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته (باء) راغلې وي پاته دي نه وي چي د اقلاب تورى يوازي همدغه بـأ ده او بل تورى نه لري ، مثال يې په لاندي جدول کي مطالعه کړئ :

د اقلاب مثالونه			
د اقلاب توری	ميم په يوه کلمه کي وي	ميم په دوو کلمو کي وي	د تنوين مثال
الباء	(انۢبئوني)	(واما منۢبخل)	(سَمِيْعٌ بَصِيْر)

(د اقلاب لامـل)

داقلاب لامل :- څرنګه چي تر نون او تنوين وروسته باء راسي نو ادغام خو شونى نه دئ ځکه سببونه يې شتون نه لـري او اخـفـاء هم ستونزمنه ده ځکه مخرجونه يې سره ليري دي نو غوره وګڼل سوه چي نون او تنوين په مـيـم واوړي تر څـو اخـفـاء تـه لاره هواره سي او په اسانۍ سره ترسره سي ځکه ميم د باء سره په مخرج کي يو دئ او پـه څلور صفتونو کي هـم سـره شـريـک دي يعني په جهر ، استفال ، انفتاح او اذلاق کي ميم او بـاء سره شريک دي همدا ډول ميم د نون سره په شپږو صـفـتـونـو کـي سره شـريـک دي يـعـنـي پـه جـهـر ، غـنـه ، تـوسط ، اسـتـفـال ، انـفـتـاح ، اذلاق سـره شـريـک دي .

(اخـــفـــاء)

۴-اخفاء:- اخفاء په لغت کښي پټولو ته ، په اصطلاح کښي د اظهار او ادغام تر منځ په نون ساکن يا تنوين سره تلفظ کولو ته وايي.

داخـــفـــاء تـوري :- د اخـفـــاء تـــوري پـــنـځـلـس دي (ص ؛ ض ؛ ذ ؛ ث ؛ ک ؛ ج ؛ ش ؛ س ؛ ق ؛ د ؛ ط ؛ ز ؛ ف ؛ ت ؛ ظ) .

که چيري تر ساکن نون يا تنوين وروسته د حلقي ، يرملون او اقلاب توري نه وه راغلي يعني د هجاء د تـورو د پـاتـه تـورو څخه يو تورى راغلى هلته اخفاء مع الغنه کيږي .

په هـر صـورت د اخفاء مع الغنه حقيقت دا دئ چي د نون او ميم آوازو نه بېله تشديده داسى راووزي چي د خپل مخرج څخه صاف نه راوزي بلکي يو څه نيم ډوله ښکاره سي لکه:- پوره مثالونه يې په جدول کي مطالعه کړئ :

د ساکن نون او تنوين د اخفاء مثالونه				
ګڼه	د اخفاء توري	نون په يوه کلمة کي وي	نون په ددوو کلمو کي وي	د تنوين مثالونه
۱	الصاد	﴿ ينصركم ﴾	﴿ مـن صلصال ﴾	﴿ ريـحاً صرصرا ﴾
۲	الذال	﴿ مـنـذر ﴾	﴿ مـن ذ الـذي ﴾	﴿ سـراعاً ذالك ﴾
۳	الثاء	﴿ منثورا ﴾	﴿ فاما من ثقلت ﴾	﴿ مطاعٍ ثم امين ﴾
۴	الكاف	﴿ينكثون﴾	﴿ فـمـن كـان ﴾	﴿ كـراماً كاتبين ﴾
۵	الجيم	﴿انجينكم﴾	﴿ ان جـاءكـم ﴾	﴿ فصبر جميـل ﴾
۶	الشين	﴿ انـشره ﴾	﴿ ان شـآء الله ﴾	﴿ رسولاً شاهدا ﴾
۷	القاف	﴿ينـقلبون﴾	﴿ فـان قتلوكم ﴾	﴿ كـتب قيـمة ﴾
۸	السين	﴿مانسخ﴾	﴿ من سلسـلة ﴾	﴿ عَـٰبِدَٰتٍ سَـٰٓئِحَـٰتٍ ﴾
۹	الدال	﴿ اندادا ﴾	﴿ ومن دخلـه ﴾	﴿ قنوان دانية ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰	الطاء	﴿ینطقون﴾	﴿ مـن طـیبـات ﴾	﴿ شـرابـاً طهورا ﴾
۱۱	الزای	﴿ انـزلنه ﴾	﴿ مـن زكـهــا ﴾	﴿ صـعیدًا زلـقا ﴾
۱۲	الفاء	﴿ فانفروا ﴾	﴿ من فضل الله ﴾	﴿ شیئاً فـــریا ﴾
۱۳	التاء	﴿ منتهون ﴾	﴿ وان تـصبــروا ﴾	﴿ حلیةً تلبسونها ﴾
۱۴	الضاد	﴿ منضود ﴾	﴿ مــن ضــریــع ﴾	﴿ قوماً ضالیــن ﴾
۱۵	الظاء	﴿ فانظروا ﴾	﴿ مــن ظــللتم ﴾	﴿ قرًى ظـهـرة ﴾

(د اخفاء لامل او د تورو مرتبې)

داخفاء لامل: څرنګه چې تـر سـاکن نون او تنوین وروسته پورتني پنځلس توري راسي په دغه وخت کي دوئ دوه د دغـه پنځلسو تورو سره نه پوره نژدې والی لري چي ادغام پرې وسي اونه پوره لیري والی لري چـي اظهار پرې وسي له همدې امله پر دې پرېکړه سوې ده چي یو منځنی حالت اختیار سي چي نه پوره اظهار دئ او نه پوره ادغام دئ بلکي یو منځنی حالت دئ .

د اخفاء د تورو مرتبې : د اخفاء توري پر درو برخو وېشل سوي دي:-

په لومړۍ برخه کي :- طاء ، دال او تاء راځي د دغــه درو تــورو مــرتــبــه و تـنـویـن او نـون تـه نـژدې مـرتــــبـه ده .

په دوهمه برخه کي :- قاف او کاف دي دغه دوه توري د تنوین او نون څخه په مرتبه کي لیري دي ځکه په مخرج ترې لیري دي .

دریمه برخـه :- پـاتــه لـس تـوري دي چــي د نــون او تــنـوین پــه وړانــدي مـنــځــنی مــرتــبـه لـرونـکــي دي .

(د ساکن نون او تنوین ځیني توپیرونه)

د ساکن نون او تنوین توپیرونه : ساکن نون او تنوین په خپل منځ کي ځیني توپیرونه لري چي عبارت دي له :-

۱:- نون ساکن د وصل او وقف په دواړو حالتونو کـښـي ویـل کـیږي او تنوین په وقف کښي حذفیږي یا بدلیږي یعني نصبـي (د دوو زورو) تنوین په الف سره بدلـیږي لکه (صُبْحًا ، چي صُبْحا) ویل کیږي او د دوو پېښو او دوو زېرو تنوین حذفیږي .

۲:- ساکن نون مرسوم او لیکلی وي پرته د دوځایو څخه چي (وَ لَیَكُوْ ناً) په سورة یوسف کښي او (لنسْفَعاً) په سورة علق کښي دي دلته هـم په اصل کښي دغه تنوین نه دئ بلکي خفیفه نون دئ ځکه چي پر فعل باندي تنوین نه راځي ، او تنوین داسي نه دئ بـلـکــي تـل غـیري مـرسـوم وي پــرتــه د یــوه ځـای څـخـه چـي د (كَاَیِّنْ) څـخـه عـبارت دئ .

۳:- ساکن نون د کلمې په اول ، منځ او اخیر کښي راځي او تنوین یواځي او یوا ځي په پای کښي راځي .

۴:- ساکن نون د کلمې په ټولو اقسامو یعـنـي اسم ، فعل او حـرف کـښـي راځـي او تـنـوین یـوا ځـي پـه اسم کښي راځي .

۵:- ساکن نون اصلي او زائد دواړه راځي او تنوین تل زائد وي .

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(میم ساکن)

ساکن یعني وړغندی لرونکی میم چي کله په کلمة کي راسي درې حکمونه لري چي د لاندي حکمونو څخه عبارت دي :-

۱- ادغام **۲- اخفاء** **۳- اظهار**

۱ : دساکن میم ادغام :- که چیري تر ساکن میم وروسته بل میم راغلی وي هلته له غنې سره ادغام کیږي چي د دواړو میمانو څخه یو مشدد میم جوړسي دې ادغام ته متماثلین ادغام وایي لکه :-

د ادغام توری	بېلګه (مثال)
المیم	(فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ)

۲ : دساکن میم اخفاء : که چیري تر ساکن میم وروسته (باء) راغلې وه هلته اخفاء مع الغنه کیږي چي دې اخفاء ته اخفاء شفوي ویل کیږي لکه :-

د اخفاء توری	بېلګه (مثال)
المیم	(وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ)

۳ : د میم ساکن اظهار :د میم ساکن اظهار پر دوه ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱- قوي اظهار **۲- ضعیف اظهار**

۱- قوي اظهار :و هغه اظهار ته ویل کیږي چي په اظهار کښي یې مبالغه وي نوموړی اظهار هغه وخت صورت نیسي چي تر ساکن میم وروسته (واو) یا (فاء) راسي هلته نو قوي یا اشد اظهار کیږي لکه :

د قوي اظهار توری	بېلګه (مثال)
الواو	(عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ)
الفاء	(أَصَٰبِعَهُمۡ فِيٓ ءَاذَانِهِم)

۲- ضعیف اظهار : و هغه اظهار ته ویل کیږي چي په اظهار کښي یې ډېرښت نه وي یعني مطلق اظهار وي نوموړی اظهار هغه وخت صورت نیسي چي تر ساکن میم وروسته د (واو) یا (فاء) څخه پرته نور پاته توري راسي نـو هلته ضعیف اظهـار کیږي .

یادونه: د ساکن میم په ادغام او اخفاء کښي غنه شرط ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د لام په قاعدو کي)

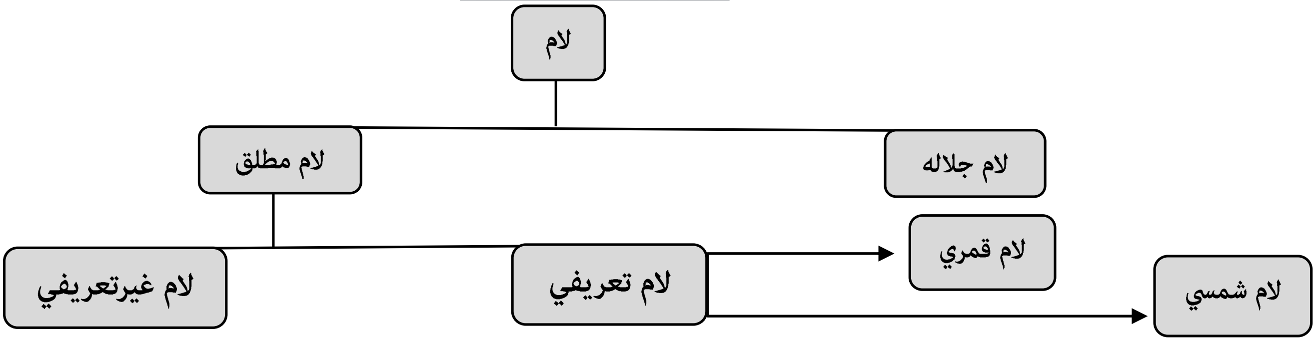

۱:- لام جلاله: عبارت دی د لفظ د الله د لام څخه .   نوموړی لام درې حالته لري:

۱:- که چیري د لام جلاله مخکي حرف (ماقبل) یې زور (فتحه) درلود ، نو ډک لوستل کیږي ، د مثال په ډول (اِنَّ اللهَ).

۲:- که چیري د لام جلاله مخکي حرف (ماقبل) یې پېښ (ضمه) درلود ، نو ډک لوستل کیږي ، د مثال په ډول (نَصْرُاللهِ).

۳:- که چیري د لام جلاله مخکي حرف (ماقبل) یې زېر(کسره) درلوده، نو تش(باریک) ویل کیږي، لکه:(بِاللهِ ، بِسّمِ الله).

(لام مطلق)

۲:- لام مطلق:- د لام جلاله څخه ماسېوا په قران الکریم کي چي ټوله لامونه راغلي دي ټول د لام مطلق په نامه یادیږي .

د مثال په ډول (اَلْقارِعَةُ) .

لام تعریفي: هغه لام دی چي د کلمې په سر کي راځي ، د مثال په ډول (اَلرَّحْمٰنُ ، اَلحَمْدُ)، د نوموړي لام لپاره دوه حکمونه دي.

۱:- حکم اظهار   ۲:- حکم ادغام.

احکم اظهار:- هغه وخت رامنځته کیږي ، چي د نوموړي (ال) لام وروسته حروفي قمریه راغلي وي ، چي مجموعه جمزوري رحمة الله علیه په دې قول کي جمعه کړې ده:(ابغ حجک وخف عقیمه)(الهمزة ـ الباء ـ الغین ـ الحاء ـ الجیم ـ الکاف ـ الواو ـ الخاء ـ الفاء ـ العین ـ القاف ـ الیاء ـ المیم ـ الهاء) .

۲حکم ادغام:- هغه وخت رامنځته کیږي ، چي د نوموړي (ال) لام وروسته د حروفي قمریه څخه ماسېوا هغه حروف چي د شمسیه په نامه یادیږي راسي .

د شمسیه لام مثالونه			
د ادغام توري	مثالونه	د ادغام توري	مثالونه
الطاء	(الطیبت)	النون	(النشور)
الثاء	(الثمرات)	الدال	(الدهر)
الصاد	(الصلوت)	السین	(السلم)
الراء	(الرحمٰن)	الظاء	(الظآنین)
التاء	(التائبون)	الزاى	(والزیتون)
الضاد	(والضحي)	الشین	(والشمس)
الذال	(والذاکرین)	الام	(الله)

د قمریه لام مثالونه			
د اظهار توري	مثالونه	د اظهار توري	مثالونه
الهمزة	اَلاَنْعَامُ	الخاء	اَلْخَیْرُ
الباء	اَ لْبِرّ	الفاء	اَلْفِتْنَةُ
الغین	اَلْغَمَامُ	العین	اَلْعَامَةُ
الحاء	اَلْحَمِیْمُ	القاف	اَلْقَمَرُ
الجیم	اَلْجَنَّةُ	الیاء	اَلْیَوْمَ
الکاف	اَلْکَوْثَرُ	المیم	اَلْمَالَ
الواو	اَلْوِلْدَانُ	الهاء	اَلْهُدَى

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه:- **۱حکم اظهار** ته همدا ډول اظهار قمري هم وایي ، **۲حکم ادغام** ته همدا ډول ادغام شمسي ویل کیږي .

لام غیر تعریفي:- هغه نور لامونه چي په قرآن الکریم استعمالیږي ، د غیرتعریفي لامونوپه نامه یادیږي ، او همېشه هغوی ټوله باریک(تش) ویل کیږي .

(حـرکـت)

حرکت:- حرکت په لغات کي ښوربدلو ته وایي ، د تجوید په اصطلاح کي له زور ،زېر ، پېښ څخه عبارت دئ .

فتحه یا زور :- فتحه د انفتاح شفتین څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د خولې او آواز خلاصوالی دئ .

ضمه یا پېښ :- ضمه د انضمام شفتین څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د شونډانو او آواز یو ځای والی دئ .

کسره یا زېر :- کسره د انخفاض څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د خولې او آواز ټیټ والی دئ .

قاعده :زېر او پېښ همېشه باریك وي او زور که چیري پر باریك حرف باندي وو باریك ویل کیږي او که پر ډك وو ډك ویل کیږي.

(امـالـه)

اماله : د امالې لغوي معنٰی میل او کږېدل دي او په اصطلاح کښي د زېر لوري ته د زور راکږېدل دي همدا ډول د(یاء) لوري ته د (الف) راکږېدل دي لکه(بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا) که چیري د زېر لوري ته د زور کږېدل او د الف لوري ته د یا کږېدل زیات وي نو اماله کُبرٰیٰ ورته ویل کیږي او که لږ وه اماله صُغرٰیٰ ورته ویل کیږي .

یادونه : د امام حفص رحمة الله علیه په آند په ټوله قرآنکریم کي اماله یوائې یو ځای کیږي چي هغه پورته ذکرسوه .

(اشـبـاع)

اشباع : اشباع و دې ته وایي چي حرکت دومره اوږد سي چي د هغه څخه بل توری پیداسي .

په دغه وخت کښي هم د اشباع څخه ځان ساتل حتمي دئ دا ځکه چي که مشدد توری په سختئ سره ونه ویل سي نو هغه تشدید به لیري سي کله چي تشدید لیري سي نو لحن جلي به راسي او لحن جلي حرام دئ په ځانګړي ډول په وقف کښي زیاته پاملرنه کول پکار دي که داسي و نسي نو مشدد حرف به مخفف سي ځکه په وقف کښي چي ساه په خلاصېدو وي د مشدد لپاره د قوت اړتیا ده ځکه که داسي ونسي نو د تساهل له امله غلطي شوني ده .

قاعده :که چیري تر فتحې وروسته الف نه وي، تر ضمې وروسته ساکن واو نه وي او تر کسرې وروسته ساکنه یاء نه وي په دغه حرکاتو کي اشباع جائزه نه ده لکه : (قُلۡ، وَٱلۡأَرۡضَ ، مَنۡ إِلَٰهٌ) همدا ډول تر ضمې څخه وروسته چي واو مشدد وي او تر کسرې وروسته چي یاء مشدده وي لکه : (ٱلسَّوِيِّ ، لُجِّيٍّ) .

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تسهيل)

تسهيل :- تسهيل و دې ته وايې چي همزة د همزې او د ماقبل د حركت څخه پيداكېدونكې حرف تر منځ وي مثلاً زور څخه پيداكېدونكې توری الف دی او د پېښ څخه پيداكيدونكې توری واو دی او د زېر څخه پيداكيدونكې توری ياء ده لكه: (ءَاعْجَمِيٌّ).

يادونه : پاته دي نه وي چي د امام حفص رحمة الله عليه په مذهب تسهيل يوازي په پورتني لفظ كي دئ بل ځای نسته .

(د راء په قاعدو كښې)

د (راء) ډكوالی :كومه راء چي په قرانكريم راځي څلور حالتونه لري چي د لاندي حالتونو څخه عبارت دي :-

لومړی حالت : چـــي راء نـــرمـــه ويـل كـيـږي او ډک ويـل يـې نـه وي روا (جائز) .

دوهم حالت : چي د راء نرم او ډک ويـل دواړه روا وي مـګـر نرمـه ويـل يې غـوره وي .

دريم حالت :راء نرمه هم ويل كيږي او ډكه هم ويل كيږي مګر ډكه ويل يې غوره وي .

څلورم حالت : چـــي راء ډكـه ويـل كـيـږي او نـــرم ويـــل يې نـه وي روا (جائز) .

(د راء لومړی حالت)

لومړی حالت : لـومړی حـالـت د راء نـرم ويل دي چي ډک ويل يې نه دي روا دغه حالت په ۸ صورتونو كي مـنـځـتـه راځـي چـي د لاندينيو ځايونو څخه عبارت دي :-

۱-كله چي راء زير ولري نرمه ويل كيږي هر ډول راء چي وي يعني كه د كلمې په سر كي راغلې وي لكه :(رجال) ، كـه د كلمې پـه منځ كـي راغلې وي ، لكه : (مـريـئـا) ، كه د كلمې په پای كي راغـلـې وي لكه : (ليلة القدر خير) ، زېر يې اصلي وي لكه په مخكـنـي مثال كي او كه يې زېر عارضي وي لكه :- (وذكر اسم) ، ورستنۍ حرف يې د استفال توری وي لكه په مخكني مثال كي او كه يې وروستنی توری د استعلاء توری وي لكه : (ورضوان من الله) .

۲-هغه راء چي اماله پرې كيږي نرمه ويـل كـيـږي الـبـتـه د حفص رحـمـة الله عليه پـه آند دغه راء يـوازي يو ځای ده چي د (بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا)څخه عبارت ده .

۳-راء چي زېر ولري او د روم له امله وقف پرې وسي نرمه ويل كيږي لكه : (والعصر) .

۴-راء چي د كلمې په منځ كي راغلې وي ، په اصلي سكون سره ساكنه وي ، مخكي يې زېر وي او وروسته يې د استعلاء توری نه وي راغـلـئ نـرمـه ويـل كـيــږي لـــكـــه : (فـــرعـــون) .

(د راء د نرم (تش) والي پاته ۴ صورتونه)

۵-راء چي د كلمې په آخر كي راغلې وي او په اصلي سكون سره ساكنه وي كه يې وروسته د استعلاء توری وي او كه نه وي نـرمـه ويل كيږي ، البته دغسي راء په قرآنكريم كي درې ځايه شتون لري او نور ځايونه نسته چي د لاندي ځـايـونـو څخه عـبـارت دي:-

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رب اغفرلي ، فاصبرصبرا ، ولاتصعر خدک ، ان انذر قومک) .

٦ -راء چي د وقف له امله په عارضي سکون سره ساکنه وي او مخکي يې کسره وي هر ډول راء چي وي يعني تر وقف وړاندي زور لرونکې وي لکه(لينذرَ)، که تر وقف وړاندي پېښ لرونکې وي لکه :(منتشرٌ) او که تر وقف وړاندي زېر لرونکې وي لکه:(منهمرٍ).

٧ -راء چي د وقف له امله په عارضي سکون سره ساکنه وي او مخکي توری يې هم ساکن وي البته د استفال صفت لرونکې وي لکه :- (الذکر) .

٨ -راء چي د وقف له امله په عارضي سکون ساکنه وي او مخکي يې مديه او يا لينة ياء راغلې وي لکه (الحمِير)په مديه ياء کي او(ذالک خير)په لينة ياء کي .

(د راء دوهم حالت)

دوهم حالت : راء چي نرم او ډک ويل يې دواړه روا وي مگر نرم ويل يې غوره وي دغه حالت څلور نوعي لري چي د لاندينيو نوعو څخه عبارت دي :-

لومړی نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي او وروسته يې ياء د سپکوالي له امله حذف سوې وي دغسي راء يوازي په قرانکريم کي په دوو کلمو کي راځي چي د (نذر ، يسر) څخه عبارت دي .

البته د نذر لفظ په قرانکريم کي ۶ ځايه په سورة قمر کي تکرار سوی دئ بل ځای نسته او يسر يو ځای په سورة فجر کي راغلی دئ.

دوهمه نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي او وروسته يې ياء حذف سوې وي د غه نوعه يوازي په قرانکريم کي په يوه کلمة کي راځي چي د (اسر) څخه عبارت ده البته نوموړې کلمة داسي ده چي کله يې په سر پوري فاء موښتې وي . لکه:(فاسر باهلک بقطع من الليل ولايلتفت منکم احدا) او کله يې وړاندي ان وي لکه :(ولقد اوحينا الي موسیٰ ان اسر بعبادي). فا چي يې په سر پوري موښتې وي په قرانکريم کي درې ځايه راغلې ده چي يو ځای په سورة هود کي دوهم ځای په سورة حجر کي او دريم ځای په سورة دخان کي دئ ، چي مخکي يې ان راغلی وي دوه ځايه دغه کلمة په قرآن کي راغلې ده چي يو ځای په سورة طٰه کي او دوهم ځای په سورة شعراء کي دئ .

(دريمه ، او څلورمه نوعه (قسم))

دريمه نوعه : راء چي د وقف له امله ساکنه وي، مخکنی توری يې د استعلاء صفت ولري او ساکن هم وي او د وصل په وخت کي نوموړې راء مکسوره وي لکه :- (واسلنا له عين القطر) البته دغه راء په قرانکريم کي يوازي په پورتني ځای کي راغلې ده چي په سورة سبأ کي دئ او بل ځای نسته .

څلورمه نوعه : راء چي وړغندی لرونکې وي ، مخکنی توری يې په اصلي کسره سره مکسوره وي او وروسته يې د استعلاء مکسور توری راغلی وي د غه کيفيت لرونکې ياء هم په قرانکريم کي يوځای راغلې ده چي د (فکان کل فرق کالطود العظيم) څخه عبارت ده چي په سورة شعرآء کي ده .

په پورتنيو څلورو نوعو کي نرم والی او ډک والی دواړه روا دئ مگر نرم والی يې غوره دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د راء دریم حالت)

دریم حالت:- راء چي نرم والی او ډک والی یې دواړه روا وي مګر ډک والی یې غوره وي په دغه حالت کي دوې نوعي ستـه چي د لاندي نوعو څخه عبارت دي :-

لومړی نوعه : راء چي د وقف لـه امله وړغندی لرونکې سوې وي مخکنی توری یې ساکـن وي ، تـر د غه ساکن توري مخکي د استعلاء زبـر لرونکئ توری وي او د غه راء د وصل پـه حـالـت کي زور لرونکې وي پـه دغـه حـالت کـي نـرم والـی او ډک والـی دواړه روا دي الـبـتـه ډک والئ یې غـوره دئ لـکـه : (ان تبوءا لقـومکـما بمصر بیوتا) .

په د غه کیفیت راء په قرانکریم کي یوازي د مصر په لفظ کي راځي چي څلور ځایه په قرآنکریم کي تکرار سوی دئ لومړی ځای پـه سورة یونس کـي دوهم او دریم ځای په سورة یوسف کي دی او څلورم ځای په سورة زخرف کي دئ .

(د راء د دریم حالت دوهمه نوعه)

دوهمه نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي مخکنی توری یې پېښ لـرونکی ، یـا زور لـرونکی او یـا وړغـنـدی لرونکی نه وي خو مخکي توری یې زور ولري مګر راء د وصل په حالت کي زبر لرونکې ویل کیږي په دغه ځای کي هم ډک والی او نرم والی دواړه روا دي خو ډک والی یې غـوره دی لـکـه : (البشّر) .

څلورم حالت : راء چي ډکه ویل کیږي او نرم ویل یې روا نه وي غالبًا په لاندي دوولسو ځایونو کي راځي :-

۱-راء چـي زور ولـري لـکـه : (رَبِّ) **۲**- راء چـي پـېښ ولـري لـکـه : (رُزِقُوا) .

۳-راء چي په اصلي سکون سره وړغندی لرونکې وي او مخکنئ توری یې زور ولري لکه : (مَرۡيَم) .

۴-راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری یې پېښ ولري لکه : (تُرْهِبُوْنَ) .

۵-راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری یې زبر ولري مګر وروسته یې د استعلاء زور لـرونکـی تـوری وي . لـکـه :- (لَبِٱلۡمِرۡصَاد) .

(د راء د ډکوالي راتلونکي ۴ ځایونه)

٦- راء چي په اصلي سکون سـره ساکنه وي او مخکنئ تـوری یې زبـر لـرونکئ وي البته مخکي تـوری یې پـه بله کلمة کـي وي لکه :- (ارتضي ، وقل رب ارحـمهما) .

۷- راء چـي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری یې زبر لرونکی وي مګر د مخکنی توری حرکت یې عـارضي وي او مخکنئ تـوری او راء پـه یوه کلمة کي وي لکه:- (ٱرۡجِعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيكُمۡ) .

۸-راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری یې عارضي زبر ولري البته مخکنئ توری د راء څخه په جلا کلمة کي وي لکه:- (أَمِ ٱرۡتَابُوٓاْ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي او مخکنی توری يې پېښ لرونکي وي لکه :- (ويولون الدُبرْ) .

(د راء د ډکوالي وروسته ۳ ځايونه او مشدده راء)

۱۰-راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي او مخکنئ توری يې زور ولري لکه :- (ومن كَفَرْ) .

۱۱-راء چي دوقف له امله وړغندی لرونکې وي ، مخکنئ توری يې هم وړغندی لرونکی وي خو تر مخکي توري د مخه توری يې پېښ ولري لکه:- (ٱلْعُسْرِ) .

۱۲- راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي ، مخکي توری يې هم وړغندی لرونکي وي خو تر مخکني توري د مخه توری يې زور ولري لکه:- (وَٱلْفَجْرِ) .

مشدده راء : مشدده راء يعني شد لرونکي راء په حکم کښي د يوې راء ده څه ډول چي يې حرکت وي د هغه موافقه به ويل کيږي ، لکه:- (الرَّحْمَـٰن)

(د کلمې تعريف ، اقسام)

دکلمې تعريف : کلمه يو داسي لفظ دئ چي پر يوې مفر دي معنٰی باندي دلالت کوي لکه : ﴿ زيد ، ضرب ، من ﴾ او داسي نور...

دکلمې اقسام : ښکاره خبره ده چي عربي کلمة پر درو برخو وېشل سوې ده چي د لاندينـي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱- اسم **۲- فعل** **۳ - حرف (توری)**

۱- اسم: په لغت کښي علو (لوړوالی) ته وايي او په اصطلاح کښي هغه لفظ ته ويل کيږي چي پر معنٰی باندي د بل لفظ د اړتيا پرته د لالت وکړي او په زمانو پوري هم اړه و نلري لکه : (احمد ، ځای ، ښار) او داسي نور ...

(فعل ، حرف)

۲- فعل: په لغت کښي کړني يا کار ته وايي اوپه اصطلاح کښي له هغه لفظ څخه عبارت دئ چي پر معنٰی باندي د اړتيا پر ته دلالت وکړي مگر په يوه له درو زمانو پوري اړه ولري چي له (ماضی ، حال او استقبال) څخه عبارت دي.
لکه : (ذَهَب ، ضَرَبَ ، يَنْصُر) .

۳- حرف (توری) : په لغت کښي طرف يا څنډي ته وايي او په اصطلاح کښي هغه لفظ ته وايي چي د بل توري د يوځای کېدو پرته پر معنیٰ دلالت نسي کولای او په زمانو پوري هم اړه نه لري لکه :- (مِنْ و الٰی) .
البته د حرف د غه تعريف د نحو علم د پوهانو له آنده دئ او د مجودينو له آنده يې هغه تعريف ؤ کوم چي د مخارجو په بحث کي تېر سو .

(د حرف قسمونه)

دحرف قسمونه :- حروف پر دوه قسمه دي چي د لاندي قسمونو څخه عبارت دي :-

لومړی : اصلية **دوهم : فرعية .**

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلية حروف :- نوموړي حروف (۲۹) دي چي د (الف) څخه بيا تر (ي) پوري د هجاء د تورو څخه عبارت دي ځکه ورته اصلية حروف ويل کيږي چي په خپل اصلي کيفيت سره ادا کيږي .

فرعية حروف : فرعية حروف د هغه تورو څخه عبارت دي چي د دوو مخرجو څخه ادا کيږي او يا د دوو حرفونو ، صفتونو تر منځ متردد وي ، ځکه ورته فرعية ويل کيږي چي فرعه د زبرد په معنی ده دغه حروف هم په اصلي بڼه نه دي . بلکي پر يوه بله زيږدول سوې بڼه باندي ادا کيږي نوموړي حروف اته دي .

(د اسم او فعل تر منځ توپير)

د اسم او فعل تر منځ توپير:-

اسم او فعل تر خپل منځ ځيني لفظي توپيرونه لري يعني هر يو ځانته خپلي ځانګړتياوي لري چي ځيني يې په لاندي ډول دي:-

د اسم نښې : ـ

۱- د هري کلمې په اخر کښې چي زبر يا تنوين راغلی وي هغه اسم دئ لکه : (عليماً) او ﴿ بزيدِ ﴾ .

۲- هره کلمه چي په الف لام سره پيل سوې وي هغه اسم دئ . لکه : (ٱلْحَمْدُ) ﴿ الانعام ﴾ .

فعل دپورته ځانګړتياوو څخه يوه هم نه لري .

د فعل نښې : ـ

۱- د فعل په سر کي قد راځي لکه : ﴿ قد يعلم ﴾ **۲-** د فعل په سر کي سين راځي لکه : ﴿ سيخرج ﴾ .

۳- د فعل په سر کي سوف راځي لکه : ﴿ سوف تعلمون ﴾ **۴-** د فعل پر سر باندي جازمه توری راځي لکه : ﴿ لم يضرب ﴾ .

(شد لرونکی نون او میم (نون مشدد ، میم مشدد))

نون او ميم چي شد لرونکی وي کله د کلمې په منځ کي وي او کله د کلمې پر څنډه راغلئ وي لکه :-

شد لرونکي توری	د کلمې په منځ کي	د کلمې په پای کي
النون	﴿ وَيُمَنِّيهِمْ ﴾	﴿ إِنَّ ﴾
الميم	﴿ أُمَّتُكُمْ ﴾	﴿ ثُمَّ ﴾

په هر صورت هر چيري چي شد لرونکی ميم او نون راسي ، د کلمې په منځ کي وي ، که په پای کي وي په اسم کي وي ، که په فعل کي وي او که په حرف کي ، د غنې ځرګنوالی پکښي واجب دی يعني غنة به پرې کيږي او دوئ ته د غنې توري هم ويل کيږي.

(غـنـة)

د غنې تعريف : غنة په لغات کي زمزمې ته ويل کيږي ، په اصطلاح کي يو ښائسته ږغ دئ چي د ميم او نون په جسمونو کي نغښتی دئ ، **د غنې مخرج** : لکه مخکي چي يې بيان وسو د خيشوم څخه ادا کيږي .

د غنې ډولونه : غُنه پر دوه ډوله ده چي عبارت دي له:- **۱- زماني غنة** **۲- ذاتي غنة**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-زماني غنه : هغه غُنة ده چي کله وي اوکله نه وي لکه د نون ساکن غُنة یا د تنوین غُنـة چـي وروسـته یې د حلق توری وي پر یوه لاهـم غُنه نه کیږي او کـه نـور توري وي غُـنـه پـر کـیـږي لکه ﴿ اَنْتَ ، کُنْتَ ﴾ او داسي نور...

۲-ذاتي غنة : هغه غُنه ده چي تل وي لکه نون او میم چي مشدد وي:﴿ الٓمٓ ۝١ ، وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ ، إِنَّ ٱلَّذِينَ ﴾ او داسي نور چـي هر وخت غُنة پر کیږي .

د خیشوم څخه د غُنې ټول توري تلفظ کیږي یعني هر وخت چي د غُنې پر تورو غُنة وسي د دوئ آواز له خیشـوم څخه راوزي .

د غنې حروف : نـون او میـم چي مشدد وي دتشدید غُنة پرې کیږي ، ساکن نون او تنوین چي وروسته یـې د حلق د تـوري او د تام ادغام د تورو یـعـني (لر) څخه پرته کوم بل توري راسي غُنه پر کیږي .

د غنې اندازه او د معلومولو طریقه : د غُنې اندازه یو الف ده چي دوه حـرکـتـه کـیـږي البته نـون او میم چي مشدد وي غُنة یـې تر یو نیم الف پوري هـم زیـاتـیـدای سـي چــي درې حــرکــتـه کــیـږي .

او د معلومولو طریقه یې داده چي خلاصی گوتي بندي او یا بندي گوتی خلاصي کړي .

(مَــــدّ)

د تجوید د اصولو په لړ کي مدونه هـم پـه اړینو شیانو کي شمېرل کیږي ځکه مد کول د رسول الله ﷺ څخه ثابت سـوی دئ له همدې امله پکار ده چي د مد ټول ډولونه و پېژندل سي ترڅو په صحیح ډول مد اداسي د مد تفصیل په لاندي ډول دی .[5]

دمد لغوي معنی :- مدپـه لـغـت کـښـي زیـاتـولـو ، کـشـولـو ، او اوږدولـو تــه وایــي .[6]

دمداصطلاحي معنی:- کشول دي د آواز سره د ساه پر حروف لین او یا پر حروف مده بانـدي .

دمدتوری : د مد توري درې دي چي عبارت دي : [واو ، الف ، یاء] چي مجموعه یې وای کیږي .

یادونه : پورتني حروفو ته دمد توري وایي او د لین توري هم ورته وایي یعني مد د لین پر تورو هم کیږي او د مد پـر تورو هـم کیږي که څه هم د مد او لین توري یو دي خو صرف تـوپیر یې دومـره دئ چي د مد تورو ته هغه وخت حروف مـد وایـي چـي خپله ساکن او د مخکني توری حرکت یې له خپله جـنسه څخه وي لکه : ﴿ نُوحِيهَآ ﴾ .

د الف جنس زور ، د واو جنس پېښ او د یا جنس زېر دئ ، او د لین تورو ته هغه وخت د لین توري ویل کیږي چي دوئ خپله سـاکـن وي او د مـخـکـني توري حرکـت یې زور ولــــري .

حاصل دا چي پـورتـنـي درې تـوري څـو حالتونه لري چي د لاندي حـالـتـونو څخه عـبـارت دي :

دمده د تورو څخه الف تل مده او لین راځي بل حالت نه پکښي جوړیږي ځکه الف تل ساکن وي او مخکي توری یې زور وي د دغه شرط په لرلو سره هم لین ورته ویل کیږي او هم مده ورته ویل کیږي ، مگر یاء او واو درې لاندیني حالتونه لـري :

5: الاصل في هذالباب ماثبت قتادةﷺ انه قال سألت انسﷺ بن مالک عن قراءة النبيﷺ ؟ فقال : کان يمد مدا . اخرجه البخاري في کتاب فضائل القرآن – باب مد القراءة . انظر : فتح الباري بشرح صحیح البخاري ج : ۹ ص : ۹۰ حدیث : ۵۰۴۵ . وبلفظ اخر : اخرجه النسائي ج : ۲ ص : ۱۷۹ .

6 : کما في قوله تعالي :﴿ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ ﴾ اي یزدکم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-واو او یاء که خپله ورغندي لرونکي وه د مخکني تورو حرکت یې له خپله جنس څخه وو مده توري ورته ویل کیږي.

۲- واو او یاء که خپله وړغندي لرونکي وه او د مخکني تورو حرکت یې زور وو د لین توري ورته ویل کیږي .

۳- واو او یاء که وړغندي لـرونـکـي نـه وه بـلـکـي حـرکـت لـرونکـي وه حـروف عـلـت ورتـه ویـل کیږي .

دنوم اېښودلو لامل : مده تورو ته ځکه مده توري وايي چي پر دې تورو باندي آواز کشیږي او مد هم کشېدو ته ویل کیږي او لین په دې وجه ورته ویل کیږي چي لین د نرمۍ په معنٰی دئ او دغه حروف هم د لین صفت لرونکي دي یعني په ډېره اسانۍ سره اداکیږي.

د مدد تورو دټاکلو لامل :د مد لپاره ځـکـه واو الـف او یا ء و ټـاکل سوه چـي د هـجـاء په تـورو کـښـي بل توری نسته چـي د حرکاتـو څخه جوړسـوی وي ، الف د دوو زورو څـخـه ، واو د دوو پـېښوو څـخـه ، او یـا د دوو زېـرو څخه جوړه سوې ده. مدیت د دې درو تورو په ذات کښي پروت دئ ځکه چي آواز پرې کشیږي .

(د مـد ډولونه)

مد پر دوه ډوله دی چي د لاندینیو ډولونو څخه عبارت دي :-

۱-مداصلي : هغه مد ته وايي چي د مد د توري څخه وروسته د مد سبب سکون [وړغندی] یا همزة شتون ونه لري لکه :-

﴿ قِيلَ، قَالُوٓاْ، قَالَ ﴾ و مد اصلي تـه مـد طبعي هم وایي ځکه چي د جوړ او روغ طبیعت ښتن دغه مد تر خپلي اندازې نه کموي اونه یې زیاتوي د مد اندازه یې یو الف ده چـي دوه حرکته کیږي او تر خپل اندازې یعني یو الف کم ویل شرعاً حرام دي ، همدارنګه اصلي مد دوه نومونه نور هم لري لکه:- ۱:- مد طبعي ، ۲:- مـد ذاتي .

ځکه مد اصلي ورته ویل کیږي چي اصل ذات ته ویل کیږي که چیري یو الف اندازه مدونه سي نو د حرف ذات به له منځه لاړسي لکه قَلَ ، په اصل کي قَـالَ .

(د اصلي مد ډولونه)

اصلي مد پر درې ډوله دی :-

۱- لومړی ډول هغه مد دئ چي د وصل او وقف په دواړو حالتونو کي پاته وي لکه : ﴿ مَـٰلِكِ ﴾البته نوموړي مد کله د لفظ په سر کي راځي لکه مخکنۍ مثال او کله په پای کي راځي لکه : ﴿ وَضُحَىٰهَا ﴾ .

۲- دوهـم ډول هغه مـد دئ چـي د وقف پـه حـالت کـي وي او د وصـل پـه حالت کـي نـه وي لــکــه : ﴿ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ .

۳- دریم ډول هغه مد دئ چي د وصل په حالت کي وي او د وقـف پـه حـالت کـي نـه وي لکه : ﴿ إِنَّهُۥ هُوَ ﴾ او ﴿ بِهِۦ بَصِيرًا ﴾.

یادونه : په اصلي مد کي دریم ډول مد د تجوید د علماؤ له آنده د مد صلې په نامه هم یادیږي .

(مـد صله)

مد صله هم په خپل ځان کي ډولونه لري چي تفصیل یې په لاندي ډول دی :-

لومړی باید هغه حرف وپېژندل سي چي نوموړی مد پرې کیږي د غه حرف چي مد صله پر کیږي د هاء کنایة په نـامه یادیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هاء ځانته ډولونه لري د لته هغه هاء مراد نه ده چي د کلمې د اصل څخه وي او نه هغه هاء مراد ده چي د مونث مفرد لپاره ضمير وي بلکي د لته هغه هاء مراد ده چي د مذکر غائب لپاره ضمير وي په حقيقت کي هاء کناية څو حالتونه لري چي د لاندي حالتونو څخه عبارت دي :-

دکناية هاء حالتونه:کناية هاءڅلور حالتونه لري چي هر حالت يې ځانته بېل کيفيت او بېل حکم لري چي تفصيل يې په لاندي ډول دئ:-

لومړی حالت : دا چي هاء په داسي ځای کي شتون لري چي مخکنئ او وروستنئ توري يې حرکت لرونکي وي .

لکه: ﴿بِهِۦ بَصِيرًا﴾ او ﴿إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًا﴾.

حکم يې : هاء کناية چي په دغه حالت کي شتون و لري حکم يې دا دئ چي د دوو حرکتونو په اندازه وقف پر وسي يعني که دغه هاء پيښ درلودئ د واو په اندازه دي کش سي او که يې زېر درلودی د ياء په اندازه دي کش سي ، په دې شرط چي وروسته يې همزة نه وي راغلې که يې وروسته همزة راغلې وه حکم به يې وروسته راسي دا صله د منفصل مد له ډلي څخه ده البته د دغه حالت څخه درې ځايونه استثناء دي چي په لاندي ډول دي :-

لومړی ځای : لومړی ځای د الله ﷻ په دې قول کي د ﴿ارجه﴾ لفظ دئ : ﴿قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ﴾ چي په سورة اعراف کي دئ او بل د الله ﷻ په دې قول کي چي په سورة شعرآء کي دئ : ﴿قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ﴾ په دغه دواړو ځايونو کي هاء وړغندی لرونکې ويل کيږي مد نه پرې کيږي .

دوهم ځای : دوهم ځای د ﴿القه﴾ لفظ دئ چي مد نه پر کيږي بلکي وړغندی لرونکې ويل کيږي د الله ﷻ په دې قول کي : ﴿فَأَلۡقِهۡ إِلَيۡهِمۡ﴾ په سورة نمل کي .

دريم ځای : دريم ځای د [يرضه] لفظ دئ دالله ﷻ په دې قول کي :- ﴿وَإِن تَشۡكُرُواْ يَرۡضَهُ لَكُمۡۗ﴾ .

(د هاء کناية دوهم ، دريم ، او څلورم حالت)

دوهم حالت: دا چي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکي او وروسته دواړه توري يې وړغندي لرونکي وي لکه:-

﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ﴾ په سورة بقرة ۱۸۵ شمېره آية کي .

حکم يې : د نومووړي هاء حکم دادئ چي د ټولو علماؤ په آند مدصله نه پر کيږي .

دريم حالت : دا چي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکنئ تورئ يې حرکت لرونکی وي او وروسته تورئ يې وړغندی لرونکی وي لکه : ﴿تَبَٰرَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلۡمُلۡكُ﴾ په سورة ملک کښي .

حکم يې :د نوموړي هاءحکم هم د دوهم حالت په څېر دی يعني صلة نه پر کيږي ځکه د غير قانوني ساکينينو يوځای والی منځته راځي چي تفصيل به يې وروسته راسي .

څلورم حالت : داچي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکنئ تورئ وړغندئ لرونکی وي او وروسته توری

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې حركت لرونكى وي لكه :- ﴿ ذَٰلِكَ ٱلۡكِتَٰبُ لَا رَيۡبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلۡمُتَّقِينَ ﴾ په سورة البقرة كي .

حكم يې : د نوموړي هاء حكم دا دئ چي د حفص رحمة الله عليه په آند صلة نه پرې كيږي او پاته علماء صلة پرې كوي مګر حفص رحمة الله عليه په دغه ډول ځايونو كي پر يوه ځاى باندي صلة كوي چي د لاندي ځاى څخه عبارت ده :-

﴿ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴾ په سورة فرقان ٦٩ شمېره آية كي ، حفص رحمة الله عليه په دغه ځاى كي د صلې كولو لامل دا بولي چي په دې ځاى كي د ګمراه بيان دئ صله كول ورسره ښايي چي ښه بدي يې څرګنده سي .

(د صلة مد ډولونه)

صلة دوه ډوله ده چي عبارت ده : **١- قصيره صلة [كوچنى صلة]** **٢- طويلة صلة [اوږده صلة]** .

١- قصيره صلة : كله چي د[هاء]څخه مخكي او وروسته متحرك تورى وي مګر وروسته يې قطعي همزة نه وي لكه : ﴿ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ ، مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا ﴾ قصيره صله پرې كيږي ، د مد اندازه يې يو الف ده .

٢- طويلة صلة : هغه مد ته ويل كيږي چي تر هاء ضميريه وروسته قطعي همزة راغلې وي لكه : ﴿ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ، قَوۡمُهُۥٓ أَنِ ٱضۡرِب ﴾ د مد اندازه يې دوه نيم الفه ده ، دا چي قطعي همزة كومه همزة ده ؟ وروسته به يې د ډولونو سره په تفصيل بيان راسي ، د مد دوهم ډول عبارت دی د مد فرعي څخه :-چي انشاالله په راتلونكي عنوان كي به راسي....

(فرعي مد)

فرعي مد هغه مد ته وايي چي تر اصلي مد زيات مد پرې وسي د هغه سبب له امله چي وروسته يې شتون لري چي د همزة او سكون څخه عبارت دي لكه : ﴿ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ، جَآءَ ﴾ ، د مد فرعي اندازه درې يا درې نيم الفه ده .

د مد د سببونو ويش : د مد سببونه پر دوه ډوله دي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

لومړی ډول : لفظي سببونه دي چي د همزة او سكون څخه عبارت دي او څكه همزة او سكون د مد سببونه ټاكل سوي دي چي د مده د توري څخه وروسته چي همزة راسی همزة سخت او قوي تورى دئ او د مد توري كمزوري توري دي نو د همزې د له منځه تللو وېره وه څكه نو مد پرې كوو تر څو همزة په سمه توګه ادا سي او په آواز كښي قوت راسي ، سكون څكه د مد سبب دئ چي د دوو ساكنو تورو يو ځايوالی راځي او د دوو ساكنو تورو يو ځاى والی د لوستلو پر مهال پر ژبه باندي د روند دئ نو څكه مد پر كوو چي د غه مد بېلوونكی دی .

دوهم ډول : معنوي سبب دی لكه چي د تعظيم او درنښت لپاره تر اصلي مد زياتوالی رامنځته سي لكه : ﴿ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ چي د دغه منفصل مد قصر وسي كه څه هم دغه كړنه د شاطبيې په حواله حفص رحمة الله عليه روا نه بولي مګر د طيبة النشر په حواله جائز ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د فرعي مد اقسام)

د مدفرعي اقسام ډېر دي دلته يې بحث په ۹ قسمو کيږي :-

۱:- مدمتصل: هغه مد ته ويل کيږي چې حروف مده راغلي وي ساکن وي او ماقبل يې له خپله جنسه وي او همزة يې د عين د سرپه شان وي ، د مثال په ډول :- ﴿ جَآءَ ، شَآءَ ، سِيٓءَ ﴾ ، ځکه متصل ورته ويل کيږي چې همزة او حرف مد دواړه په يوه کلمه کي دي .

د متصل مد حکم: لکه مخکي چي مو وويل متصل مد کول واجب دی يعني پر ښودونکی يې مسؤل دئ ځکه چي متصل مد د ټولو علماوو په اتفاق واجب دئ او امام جزري رحمة الله عليه فرمايلي دي چي د متصل مد قصر ما په هيڅ ځاى کي نه دئ موندلی ، نو مد واجب هم ورته ويل کيږي .

۲:- مدمنفصل: هغه مد ته ويل کيږي چي تر حروف مده وروسته همزة د الف يا د لکړي په شکل وي ، ځکه منفصل ورته ويل کيږي چي همزة اوحرف مد په جلاجلا کلمو کي نغښتي دي، لکه[بِمَآ أُنزِل، فِيٓ أَنفُسِكُمْ]، نوموړي ته مد جائز هم ويل کيږي.

د متصل او منفصل مدونو توپير :-

۱- د پيوست مد د مد علامه پنډه ﴿ ﴾ او د ناپيوست مد علامه نرى ﴿ ﴾ وي .

۲- د پيوست مد همزة يعني د مد سبب د عين د سر په شان [ء] وي او د نا پيوست مد همزة يعني د مد سبب د الف په شان ﴿ أ ﴾ وي ، لكه : ﴿ شَآءَ، جَآءَ، قُولُوٓاْ ءَامَنَّا ﴾ .

۳- په پيوست مد كښي حرف مد او سبب د مد دواړه په يوه كلمه كښي وي لكه : ﴿ جَآءَ، سُوٓءَ ، سِيٓءَ ﴾ او په نا پيوست مد كښي حرف مد په يوه كلمه كښي وي او د مد سبب يې په بله كلمه كښي وي لكه :﴿ فِيٓ أَنفُسِكُمْ ، وَمَآ أُنزِلَ ﴾ .

۳:-مد لازمي کلمي مخفف: هر کله چي تر حروف مده وروسته ساکن حرف راسي په دې شرط چي د دغه ساکن حرف سکون اصلي وي عاريضي نه وي ، لکه:- [ءَآلْـَٰٔنَ] ، نوموړى مد په ټول قران الكريم دا غه يو ځاى دى ، مخفف (سپک) .

۴:- مد لازمي کلمي مثقل: هر کله چي تر حروف مده ورسته مشدد حرف په داغه کلمه کي راسي، لکه:- [وَلَا ٱلضَّآلِّينَ، دَآبَّة] او داسي نور.... مثقل (دروند) .

(حروفِ مقطعات)

حروفِ مقطعات:- حروفِ مقطعات ۱۴حروف دي ، چي عبارت دي:-

له (الف ، الميم ، النون ، القاف ، الكاف ، الطاء ، اللام ، العين ، الحاء ، الراء ، الصاد ، الهاء ، الياء ، السين) .

چي مجموعه يې په داسي ډول ده (مَنْ قَطْعَكَ صِلْهُ سُحَيْرًا) .

د نوموړي حروفو نه معنٰى او نه هم تلفظ په نورو حروفو کي دا خيلېداى سي ، ځکه ورته مقطعات ويل کيږي چي دنورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حروفو ښخه جلا دي ، حروفِ مقطعات پر دوو برخووېشل شوي دي:-

۱:- هغه حروف چي په تلفظ کي دوه دوه حروف راځي لکه:- طا ، یا ، را ....

۲:- هغه حروف چي په تلفظ کي دري دري حروف راځي لکه:- سین ، صاد ، عین ....

۵:-مدلازم حرفي مثقل: هرکله چي تر حروف مده وروسته د حروف مقطعاتو ښخه هغه حروف راسي چي په تلفظ کي دري دي او مشدد وي د لته نو پر دغه حرف مد لازم حرفي مثقل کیږي ، لکه:- (الٓمٓ)...

۶:-مدلازم حرفي مخفف :هر کله چي تر حروفِ مده وروسته د حروفِ مقطعاتو ښخه هغه حروف راسي چي په تلفظ کي دوه دوه حروف ځني جوړیږي، ساکن وه مشدد نه وه دلته نو مد لازم حرفي مخفف کیږي، لکه:- د سورت یوسف په سر کي (الرا).

۷:-مدلازمي: و هغه مد ته ویل کیږي چي د مده یا د لین د توري ښخه وروسته لازمي سکون راغلئ وي .

لکه :- ﴿ نٓ وَٱلۡقَلَمِ، الٓمٓ ، ﴾ .

۸:-عارضی مد : عارضي مد و هغه مد ته ویل کیږي چي د مد سبب یې عارضي وي یعني د مد د توري ښخه وروسته سکون عارضي وي یعني د وقف له کبله منځ ته راغلی وي لکه : ﴿ نَسۡتَعِينُ ،خَٰطِـِٔينَ ، مُسۡتَهۡزِءُونَ، ٱلرَّحِيمِ﴾ د وقف په حال کي .

د عارضي مد اندازه : د مد په اندازه کي یې دري طریقي سته :-

لومړی طریقه :- داچي طول پکښي وسي یعني دري الفه مد پر وسي چي شپږ حرکته کیږي.

دوهمه طریقه :- داچي توسط پکښي وسي یعني څلور حرکته مد پر وسي .

دریمه طریقه :- داچي قصر پکښي وسي یعني دوه حرکته مد پرې وسي البته دغه عارضي مد یوازي د وقف یعني د دربدو په وخت کښي راځي .

د مد عارض وجوهات څلور حالات سورة الفاتحه :-

فصل کل					
کلمه	الرجیم	الرحیم	العالمین	الرحیم	یوم الدین
موقوف علیه حرف	میم مکسوره	میم مکسوره	نون مفتوح	میم مکسوره	نون مکسوره
ضربي وجوهات	×۴	×۱۶=۴	×۴۸=۴	×۱۹۲=۳	×۷۶۸ =۴
کلمه	نستعین	المستقیم	الضالین		
موقوف علیه حرف	نون مضموم	میم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۵۳۷۶=۷	×۱۶۱۲۸=۳	۴۸۳۸۴=۳		

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وصل کل

کلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات			×٣	×١٢=۴	×۴٨ =۴
کلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×٣٣۶=٧	×١٠٠٨=٣	٣٠٢۴=٣		

فصل اول وصل ثاني

کلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات	×۴		×١٢=٣	×۴٨=۴	×١٩٢ =۴
کلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×١٣۴۴=٧	×۴٠٣٢=٣	١٢٠٩۶=٣		

وصل اول فصل ثاني

کلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات		×۴	×١٢=٣	×۴٨=۴	×١٩٢=۴
کلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×١٣۴۴=٧	×۴٠٣٢=٣	١٢٠٩۶=٣		

٩:- مدبدل :هغه مد ته ويل كيږي چي همزة يې پر حرف مد مخكي وي او دوه حركته مد پر كيږى لكه : ﴿ أُوتُواْ ، ءَادَمَ ، ءَازَرَ ﴾ .

دمدبدل دنوم ايښودلو لامل : مد بدل ته له دې امله مد بدل ويل كيږي چي پـه زياتو ځاينو كـي حرف مـد د هـمـزة ځخه بـدل راغلى وي د اكثريت په اعتبار سره مد بدل ورته ويل كيږي كه څه هم په ځينو ځاينو كي حرف د همزة ځخه بدل نه وي راغلى لكه :﴿ قُرۡءَانَ ﴾ په سورة اسراء ٧٨ شـمېره آية كي او لكه : ﴿ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴾ د سورة بقرة په ۴٠ شمېره آية كي .[7]

(وروستني مدونه (د مد لقبونه))

١:-تمكين:- و هغه مد ته وايي چي په يوه ځاى كښي دوې ياء ګاني وي لومړى يې متحركه مشـدده او دوهمه يې سـاكنه وي .

لكه: ﴿ عِلِّيِّينَ ، وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ ﴾ او د مد اندازه يې دوه حركته ده ، د تمكين مـد ته ځـكه د تمكين مد ويل كيږي چـي تمكين د قدرت پـه معنى دئ او مشدد والي د ﴿ ياء ﴾ و يـاء تـه دا قـدرت وركـوي چـي مـد پـرې وسـي .

٢:- عوض: و هغه مد ته ويل كيږي چي پر تنوين د نصب يعني دوو زورو باندي وقف وسي نومړى تنوين په الف سره بدليږي او

7 : نهاية القول المفيد في علم التجويد ، غاية المريد في علم التجويد ص : ٩٩ ، غيث النفع في القراءات السبع .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه حرکته مد پرې کیږي لکه : ﴿ مَوۡئِلاً ، هُدًى ، قَرِيبًا ﴾ چې دغه کلمې د وقف په حال کې ﴿ مَوۡئِلا ، هُدًا ، قَرِيبا ﴾ ویل کیږي.

یوا ځې چې پر تاء تانیث یعني ګردی تاء ﴿ ة ﴾ باندې چې دوه زوره راسي هغه دوه زوره په الف سره نه بدلیږي بلکې د غه تاء تانیث پـه ﴿ ه ﴾ سره بدلیږي ، لکه : ﴿ بَقَرَةً ﴾ چې د وقف په وخت کښې ﴿ بَقَرَهْ ﴾ ویـل کـیږي .

۳:- دتعظیم مد : چې د درنښت لپاره وي لکه : ﴿ لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَـٰنَكَ ﴾ ، همدا ډول دې مد ته د مبالغې مد هم وايي البته د غـه مـد د هغه چا پر مذهب باندې دی چې د منفصل مد قصر کوي ، النشر چې کومه حواله رانقل کړې ده په هغه کې د امام حفص رحمة الله علیه پر مذهب دغه مد نسته مګر الطیبة چې د امام حفص رحمة الله علیه مذهب رانقل کړې هغه ښیي چې دده پر مذهب نوموړی مد سته .

۴:- مدفرق:- وهغه ته ویل کیږي چې د استفهام او د خبر د توپیرولو په موخه منځته راغلی وي لکه : ﴿ قُلۡ ءَآلذَّكَرَيۡنِ ﴾ الانعام ۱۴۳ آیـة او داسـي نـور.... [8]

۵:- صلة:- دصلة په اړه تفصیلي بیان مخکې تېر سـو .

(وقـــف)

وقف یو ثابت سوئ قانون دی .

۱:- په آیت ،سره دلیل (وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلاً) د دې تفسیرحضرت عـلي (رض) په ، مُعْرِفَةِ التَّجْوِيْدِ اَوْ مُعْرِفَةِ الْوَقُوْفِ ، سره وکړی یعني پېژندل د تجوید دي او پېژندل د وقفو دي دا دی وقف پکښې ذکر سو.

۲:- حدیث شریف سره دلیل حضرت عبدالله بن عمر ﷺ وایي چې پر پیغمبر ﷺ باندې کله قرآن شریف نازل سو ده مبارک بـه موږ ته وویلی او بیا به موږ پوښتنه ور څخه وکړه چې موږ پر کومو ځایو باندې وقف وکړو ده مبارک به هغه ځایونه را ښوول .

دوقف لغوي معنی : وقف پـه لـغـت کـښـې بـنـدوالي ، درېـدل ، تـه وایـي .

دوقف اصطلاحي معنی : وقف په اصطلاح کښې د کلمې وروستی توری ساکنول دي چې د ساه او ږغ پـرېـوالـی ورسره کـیږي .

د وقف او وصل ترمنځ حالت ته سکته وایي یعني د وقف په وخت کې ساه او ږغ دواړه پـرې کـیږي او نـوې سـاه اخستل کیږي مګر د وصل په وخت کې ساه او ږغ نـه پـرې کـیږي او نـه سـاه تـازه کـیږی .

دوقف حکم : د قـرانـکریـم پـر الـفـاظـو وقـف کـول جـائـز دي الـبـتـه چـې مـانـع شـتـون ونـه لـري یـعـنـي پـر داسـي ځـای وقـف کـول نـه وي چـې معـنٰـی تـه تـاوان پـکـښـي رسـیـږي .

(دوقف ډولونه)

وقف پر څلور ډوله دئ چې د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱ - اختباري وقف ، ۲ - اضطراري وقف ، ۳ - انتظاري وقف ، ۴ - اختیاري وقف .

8 : من كتاب الاضاءة ص : ۲۴ بتصرف . النشر ج : ۱ ص : ۴۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختباري وقف تعریف: اختباري وقف د هغه وقف څخه عبارت دئ چي قاري پر داسي ځای باندي وقف وکړي چي اصلاً د وقف ځای نه وي بلکي د نوموړي وقف څخه يې موخه دا وي چي وقف د تعليم لپاره وکړي او يا دغه ځای د اختبار لپاره وي البته دغه وقف په اثبات د حرف وکړي .

لکه :- ﴿ ايدي ﴾ لفظ په ﴿ واذكر عبدنا ابراهيم و اسحق و يعقوب اولي الايدي ﴾ چي وقف په اثبات سره سوی دئ يعني وروستی ياء حذف سوې نه ده بلکي ثابته پاته سوې ده .

او يا وقف په حذف سره سوي وي لكه :-﴿ واذكر عبدنا داود اذ الايد﴾ چي دلته هم د ايد پر لفظ باندي وقف سوی دئ البته ياء حذف سوې ده ، و نوموړي وقف ته له دې امله اختباري وقف ويل سوی دئ چي قاري د دې وقف په مټ اورېدونكي ته دجواب اخبار (خبر) وركوي .

داضطراري وقف تعريف :و هغه وقف ته ويل كيږي چي لوستونكئ دساه تنګۍ يا د نورو ستونزو له امله وقف ته ضرورت پيداكړي په دې صورت کي لوستونکي ته وقف كول جائز دي مگر هڅه دي وكړي چي پر هغه كلمه باندي وقف وكړي چي د معنٰی فساد پکښي منځته رانسي او د وقف څخه وروسته دي له يوې مخكنی مناسبي كلمې څخه پيل وکړی لكه د ضرورت په وخت کي وقف د ﴿ ٱلۡفَحۡشَآءِ ﴾ پركلمه باندي د ﴿ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ ﴾ په مبارك آيت کي لوستونكي ته پكارده چي د اضطرار د لري كيدو وروسته نوموړی مبارك آيت له سر څخه شروع كړي .

يعني د ﴿ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ ﴾ څخه بايد شروع وكړل سي .

و نوموړي وقف ته ځكه اضطراري وقف ويل سوی دئ چي اضطرار اړتيا ته وايي دلته هم قاري وقف كولو ته اړ سوی دئ .

دانتظاري وقف تعريف : د هغه وقف څخه عبارت دئ چي پر داسي كلمة باندي وقف وكړل سي چي د قاريانو ترمنځ يې په تلفظ کي اختلاف وي د دې لپاره وقف وكړي تر څو دا په ډاګه سي چي قاري د كوم قراءة تقليد كوي .

انتظاري له دې امله ورته ويل سوی دئ چي استاذ شاګرد ته انتظار كوي چي كوم ډول قراءة وايي .

داختياري وقف تعريف : د هغه وقف څخه عبارت دئ چي لوستونكی په خپله خوښه پر يو ځای باندي وقف وكړي پرته له دې چي د سوال جواب ووايي او يا وقف كولو ته اړسي .

ځكه ورته اختياري وقف ويل كيږي چي لوستونكی نوموړی وقف په خپل اختيار باندي كوي .

(د اختياري وقف ډولونه)

پاته دي نه وي چي نوموړي وقف پر ۵ ډولونو باندي وېشل سوی دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱- تام وقف ، ۲- حسن وقف ، ۳- كافي وقف ، ۴- قبيح وقف ، ۵- صحيح .

۱- تام وقف : هغه وقف ته ويل كيږي چي كلام لفظاً او معناً د دغه وقف په پای سره پوره كيږي او د ما بعد سره تعلق ونه لري .

لكه :- ﴿ قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ﴾ .

۲- حسن وقف : و هغه وقف ته ويل كيږي چي كلام د معنٰی له پلوه پوره وي مګر د لفظ په لحاظ د ما بعد سره تړاو ولري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر هغه باندي وقف کول ښه دي مګر احسن ﴿ ډېرښه ﴾ وصل له ما بعد سره دئ لکه ﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ﴾ چـي وقف د لله په کلمه باندي حسن ﴿ ښه ﴾ دئ مګر وصل د ﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴾ سره احسن ﴿ ډېرښه ﴾ دئ .

۳-کافي وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د لفظ له پلوه پوره وي مګر د معنٰی په لحاظ د ما بعد سره اړه ولري چي وقف پر هغه کافي او ښه دئ لکه په ﴿ مِن قَبۡلِكَ وَبِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ﴾ په دې ځای کښي وقف کافي او ښه دئ .

۴-قبیح وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د معنٰی او لفظ له پلوه د ما بعد سره ټینګه او کلکه اړه ولري او د وقف له کبله د دې مبارك آیت په معنٰی کښي فاحش ﴿ بد ﴾ بدلون منځته راځي لکه په ﴿ وماخلقت الانس والجن الالیعبدون ﴾ کي چي په دې مبارك آیت کي د و ﴿ وَالْاَنْس ﴾ پر کلمه باندي وقف وسي دا وقف قبیح دئ .

۵-صحیح وقف : چي پر رموز باندي وقف وسي لکه:- (ط ، ج ، ص) او داسي نور...

(د وقف په حالتونو کي بدلون)

د وقف په حالتونو کي بدلون پر څلور ډوله دئ چي د لاندي ځایونو څخه عبارت دي :

۱-وقف په اسکان سره: وقف په اسکان سره د کلمې د وروستي توري د ساکنولو څخه عبارت دئ البته چي حرکت ولري لکه:- (ك) په﴿ فسبح بحمدربك ﴾کي چي ﴿ ك ﴾ زور لري په حالت د وقف کي﴿ فسبح بحمد ربكْ ﴾ویل کیږي یعني په وړغندي سره ویل کیږي.

۲-وقف په ابدال سره : د حرف په بل حرف سره د بدلولو څخه عبارت دئ لکه د تانیث تاء بدلول په ها باندي لکه : ﴿صَلواة ﴾ چي د وقف په حالت کي حالت کي صلواهْ تلفظ کیږي ، او یاد دوو زورو بدلول دي په الف سره لکه : ﴿ رَحِيمًا، شُكُورًا ﴾ چي د وقف په حالت کي ﴿ رَحِيْمَا او شَكُوْ رَا ﴾ ویل کیږي .

۳-وقف له اشمام سره: اشمام د تجوید په علم کي عبارت دئ د توری له ساکنولو څخه د وقف په حالت کي سره د شونډو د اشارې د پېښ ولوري ته وي لکه په آخرني ﴿ ن ﴾ د ﴿ نَسۡتَعِينُ ﴾ کي چي د وقف په وخت کي شونډي پرې راټولیږي او د ضمې لوري ته بې له ږغه څخه اشاره کیږي .

۴-روم : د حرکت د دریمي برخي له تلفظ کولو څخه عبارت دئ ، یعني دا چي د وقف په وخت کي د حرکت دوه ثلثه(دریمي)ساقط کړي او یو ثلث (دریمه) تلفظ کړي .

یادونه : اصل په وقفونو کښي اسکان دئ پاته دي نه وي چي روم او اشمام په اصلي حرکت کښي تر سره کیږي نه په عارضي حرکاتو کښي او همدا ډول پر ګردی تا باندي هم روم او اشمام نه کیږي یعني پر عارضی حرکاتو او ګردی تاء باندي اشمام او روم نا جائز دئ بله خبره داده چي روم په ضمه او کسره دواړو کي تر سره کیږي او اشمام یوازي په ضمه کي اجراء کیږي .

(د وقف علامې)

د وقف ځایونو ته پاملرنه د تجوید د علم له مهمو برخو څخه شمېرل کیږي د وقف علامې په لاندي ډول دي :-

۱-م : د لازم وقف علامه ده د وقف نه کولو په صورت کښي په معنٰی کي نیمګړتیا یا تاوان پیداکیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ط : د مطلق وقف علامه ده یعني وقف کول احسن دئ یعني ډیره ښه دئ له دې ځایه څخه باید تیر نسو .

۳-ج : د جائز [کافي] وقف علامه ده په دې ځای کې وقف او وصل دواړه روادي مګر وقف ښه دئ .

۴-ز : د مجوزو قف علامه ده چې وقف او وصل یې دواړه جائز دي مګرپه وصل سره ویل یې ښه دي .

۵-ص: د مرخص وقف علامه ده په ځینو ځایونو کې چې آیات شریف اوږد وي او نفس [ساه] د لوستلو د دوام توان ونه لري- کولای سي چې په دې کلمة باندي وقف وکړي بې له دې څخه چې لوستل سوې کلمة بیا تکرار سي .

۶-لا : د قبیح وقف علامه ده ځکه په دې ځای باندي په وقف کولو سره معنٰی توپیر کوي نو پکارده چې وقف ونه سي، که چیري د نفس دنه رسېدوله امله وقف وسو نو لازمه ده چې وقف سوې کلمه له سره شروع کړي مګر د آیات په آخر کې داحکم نه دئ.

۷-ک : د کذالك په معنٰی دئ یعني د مخکي آیات د حکم په شان دئ .

۸-ق : د اعلامه چې د ځینو علماوو په آند دلته وقف کول جائز دي خو وقف نه کول ښه دي .

۹-قِلا : یعني وقفه مه کوئ .

۱۰-قِف : یعني وقف وکړه .

۱۱-صلي : یعني وصل وکړه وصل تر وقف غوره دئ .

۱۲-وقفه: د اوږدې سکتې علامه ده او د قرأت د علم په اصطلاح کې سکته او وقفه سره قریب المعنٰی ﴿ په معنٰی کې نژدې دي ﴾ مګر په اصطلاح کې سکته وصل ته او وقفه وقف ته نژدې ده .

۱۳-س : د سکتې علامه ده چې برغ یې د ساه څخه پریکوي .

۱۴-﴿۝﴾ : دائره د مطلق آیات علامه ده که چیري فقط دا علامه وي وقف دي وکړل سي او که چیري پر سر یې ﴿ لا ﴾ وي بیا یې وصل هم جائز دئ .

۱۵- ۵ : د نوموړي علامې حکم د دائرې د علامې د حکم په څېر دئ .

۱۶-صل : یعني وصل وکړه .

۱۷- ۩ :- د معانقه وقف علامه ده چې په حاشیه کې ﴿ مع ، یا معًا ﴾ لیکل سوی وي .

معانقه :- په لغت کې دغاړې کیدلو او یو د بل سره غیږ په غیږ کیدلو ته وایي .

مګر په تجوید کې کله چې دوه وقفونه څنګ پرڅنګ راغلي وي هغه ته معانقه وقف ویل کیږي .

د معانقې حکم:- حکم یې دادئ چې که چیري په اوله کلمه کې وقف وکړو دوهمه کلمة باید په وصل سره ولوستل سي .

د مثال په ډول ﴿ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ په هر ځای چې تلاوت کونکئ و دریږي پر هغه بل ځاي به نه دریږي او نه به پر دواړو ځایونو وقف کوي او نه به پر دواړو ځایو باندي وصل کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د معانقې شمېر په قرآنکريم کې)

دا چې معانقه به په قرآنکريم کي څو ځايه راغلې وي علماء يې په اړه په يوه خوله نه دي بلکي د متقدمينو په آند معانقه په قرآنکريم کي شپاړس ځايه راغلې ده چې وروسته به يې ځايونه په ګوته سي او د متاخرينو علماؤ له آنده د دغه شپاړسو ځايونو تر څنګ اتلس ځايه نوره هم راغلې ده .

په لاندې جدولونو کي په لومړی جدول کي هغه شپاړس ځايونه مطالعه کړئ چي د متاخرينو او متقدمينو علماؤ پرې اتفاق دئ او په دوهم جدول کي هغه اتلس ځايونه مطالعه کړئ چي يوازي د متاخرينو علماؤ له آنده معانقه سته او د متقدمينو له آنده پر نوموړو ځايونو باندي معانقه نسته البته دغه جدولونه په خپل وارسره کتلای سئ:-

هغه ځايونه چي يوازي د متاخرينو له آنده معانقه پرې کيږي			
شمېره	سورة	ركوع	آيات
۱	البقرة	۱	۲
۲	البقرة	۱۱	٦٦
۳	البقرة	۸	۱۵۰
٤	آل عمران	۳	۳۱
٥	المائدة	٥	۳۱
٦	الاعراف	۲۱	۱٦۳
۷	الاعراف	۲۳	۱۷۲
۸	الاعراف	۲۳	۱۸۸
۹	هود	٤	٤٦
۱۰	الفرقان	۱	٤
۱۱	القصص	٤	۳٥
۱۲	الاحزاب	۸	٦۰
۱۳	المؤمن	۸	٦۹
۱٤	الدخان	۳	٤٤
۱٥	الفتح	٤	۲۹
۱٦	الممتحنة	۱	۳
۱۷	الانشقاق	۱	۱٤
۱۸	القدر	۱	٤

هغه ځايونه چي د متقدمينو او متاخرينو علماؤ پرې اتفاق دئ			
شمېره	سورة	ركوع	آية
۱	البقرة	۲٤	۱۹٥
۲	آل عمران	۱۷	۱۷۱
۳	المائده	٦	٤۱
٤	الاعراف	۱۱	۹۱
٥	التوبة	۱۳	۱۰۱
٦	ابراهيم	۲	۹
۷	الفرقان	۳	۳۲
۸	الفرقان	٥	٥٥
۹	الشعرآء	۱۱	۲۰۸
۱۰	الاحزاب	۲	۱۳
۱۱	الزخرف	۱	۲
۱۲	الدخان	۱	۲
۱۳	محمد	۱	٤
۱٤	الطلاق	۲	۱۰
۱٥	القلم	۲	٤۰
۱٦	المدثر	۲	۳٦

۱۸: وقف النبي (ص):- د نوموړي وقف چي په احاديثو کي يې د پيغمبر (ص) څخه ثبوت راغلی دی د دې ځاي د صحابي څخه چي موږ په مسجد نبوی کي ناست وو چي پيغمبر (ص) تلاوت کوی چي د لته يې وقف وکړ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مثال یې (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ وَاسْتَغْفِرْهُ) النصر آیة۳ .

۱۹: وقف جبرائیل:- دا دغه معنٰی ورکوي چې جبرآئیل (ع) په تلاوت کولو کي ونبي کریم (ص) ته وقف کړی دی نو دا دوقف جبرآئیل په نامه یادیږي ، مثال یې (قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ) آل عمران اية ۹۵ کي راغلئ دی .

۲۰: وقف غفران:- دا وقف د بخښني په معنٰی دی یعني د دې آیاتونو مضمون او تفسیر د بخښني ایاتونه دي .

مثال یې (أَوَلَيْسَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ بِقٰدِرٍعَلٰى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ) یس ایة ۸۱ .

۲۱: وقف منزل :- کله چې حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ۷ کاتبان د قرآن الکریم لپاره مقرره کړه نوموړو کاتبانو قرآن عضیم الشان په اووه شپې او ورځي ولیکی نو هره شپه او ورځ ته یې وقف منزل ویل کیږي ، کوم چې د قرآن الکریم ۷ منزله بلل کیږي مثال یې په (سورة یٰس (۳۰) آیت) کي دی .

(دوقف ګټې)

په وقف کولو کي زیاتي ګټې نغښتي دي د مثال په ډول یو څو داني یې په لاندي ډول وړاندي کوو :-

لومړی : ښکاره ده چې په یوه ساه سره ټوله مطلوبه تلاوت شونی نه وي وقف کول و تلاوت کونکي ته اجازه ورکوي تر څو د نوي ساه په اخستلو سره د بیا لپاره تلاوت پیل کړي او که د وقف اجازه نوي نو تلاوت کونکي ته به تلاوت کول ګران کار سي .

دوهمه ګټه : که چیري تلاوت کونکي ته په تلاوت کي یو ډول ستونزه پیښه سي کولای سي چې د وقف په مټ خپله ستونزه حل کړي او بېرته خپل تلاوت پیل کړي .

دریمه ګټه:وقف کول تلاوت کونکی د معنٰی د غلطئ څخه ژغوري د بیلګي په ډول که تلاوت کونکی پر لاندیني آیات باندي وقف و نه کړي په ښکاره غلطي (لحن جلي) کي به ښکېل سي : لکه ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ۝٧ لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَٰجِرِينَ ﴾ الحشر الایة ۷ - ۸ .

(وصـــل)

وصل د دوو کلمو ربط یعني یو ځای کولو ته وایي او د وقف ضد دئ یا په بل عبارت وصل د دوو کلمو یو ځای کولو ته وایي په داسي ډول چې ږغ (آواز) او ساه پرې نه سي .

(سکـتـة)

سکتة د تلاوت په جریان کي د ساه اخستلو پرته د لږ وخت آواز بندولو ته وایي چې د غه آواز د یوې کلمې په ویلو سره بند کړي نو موږ ویلای سو چې پر دغه کلمه باندي سکته وسوه یا په بل عبارت د وقف او وصل منځنی حالت ته سکته وایي .

(د سکتې ډولونه)

سکتة پر دوه ډوله ده چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :

۱:- معنوي سکتة **۲:- لفظي سکتة** .

۱- معنوي سکتة: په کومو ځایو کښي چي د دوو کلمو د یو ځای کېدو سره په معنٰی کښي د التباس د واقع کېدلو احتمال وي په هغو ځایونو کښي چي کومه سکتة کیږي هغې سکتې ته معنوي سکته وایي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لكه:- ﴿ وَلَمۡ يَجۡعَل لَّهُۥ عِوَجَا ﴾ ﴿سكتة ﴾ قَيِّمٗا لِّيُنذِرَ ، مِن مَّرۡقَدِنَا ﴿ سكتة ﴾ هَٰذَا ، وَقِيلَ مَنۡ ﴿ سكتة ﴾ رَاقٖ ، كَلَّاۖ بَلۡ ﴿ سكتة ﴾ رَانَ ﴾ **په ټوله قرآنکريم کښي داغه څلور ځايه معنوي سکتة سته .**

۲-لفظي سکتة :- کله کله سکتة د همزې دصفا او محقق ادا کولو په غرض سره کيږي دې سکتې ته لفظي سکتة وايي او د حفص ﴿ رح ﴾ په طريقه سره په قرآنکريم کي هيڅ ځای لفظي سکته نسته .

(اجتماع ساکنين)

(د دوو وړغندی لرونکو تورو يو ځای کېدل)

د ساکنينو اجتماع يعني د دووساکنو حروفو يو ځای کېدل چي په يوه کلمة کي وي يا په دوو کلمو کي وي پر دوه ډوله دي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي:-

۱:- علی حده ۲:- علی غير حده .

۱-علی حده : علیٰ حده اجتماع دې ته وايي چي اول ساکن توری مده وي او دواړه ساکن توري په يوه کلمة کښي وي ، د ساکنينو دغه اجتماع علیٰ حده ده يعني پر خپله اندازه او حالت باندي برابره ده او دغه د ساکنينو اجتماع رواده لکه: ﴿ ءَآلۡـَٰٔنَ ، الٓمٓ ، وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝ تَعۡلَمُونَ ﴾ .

البته د دې دوو شرطونو په شتون کښي او که يو د دې دوو شرطونو څخه موجود نه وي نو د ساکنينو اجتماع علیٰ غير حده اجتماع ده نوموړي اجتماع جائز نه ده .

۲-علی غير حده: علیٰ غير حده دې ته وايي چي اول ساکن توری مده وي او دواړه ساکنه په يوه کلمة کښي نه وي او يا اول ساکن توری مده نه وي يا دواړه ساکنان په يوه کلمة کښي نه وي د غه د ساکنينو اجتماع علیٰ غير حده اجتماع ده يعني د خپل حالت او اندازې څخه وتلې او د غه د ساکنينو اجتماع نه ده جائز .

(د ساکنينو علی غير حده اجتماع د پاي ته رسېدو لاري)

د ساکنينو علیٰ غير حده اجتماع په څو لارو سره پاي ته رسيږي چي د لاندينيو لارو څخه عبارت دي :-

لومړی : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری مده وو خو دوهم ساکن په بله کلمه کښي وو اول ساکن يعني مده توری حذفيږي ، لکه : ﴿ أَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ، وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ ﴾ .

دوهمه : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د جمعې ميم وو ضمه(پيښ) ورکول کيږي لکه:﴿ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِتَالُ ﴾.

دريمه : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د لين واو وو البته دغه واو دجمع لپاره راغلی وو دغه واو ته هم ضمه (پيښ) ورکول کيږي ، لکه : ﴿ فَلَا تَخۡشَوُاْ ٱلنَّاسَ ﴾ .

څلورمه : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د حروف جرمِنْ وو يعني د مِنْ نون وو لومړی ساکن يعني نون ته زور ورکول کيږي . لکه : ﴿ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٖ ﴾ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه : که چیري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د ﴿ الٓمٓ ﴾ میم وو هغه ته هم زور ور کول کیږي .

لکه : ﴿ الٓمٓ ۝ اللهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ﴾ .

شپږمه : که چیري په دو ساکنو تورو کښي په پورتنیو صورتونو کښي یو لاهم نه وو نو بیا اول ساکن توري ته زېر ورکول کیږي .

لکه : ﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱللَّهَ ، أَوِ ٱدۡعُواْ ٱلرَّحۡمَٰنَ ، إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ ، أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ﴾ .

(د همزې بیان)

همزة د هجاء د تورو څخه یو توری دئ چي کله د الف په بڼه لیکل کیږي او کله د عین د سر په څېر لیکل کیږي پر دوه ډوله ده چي د لاندي ډولو څخه عبارت دي :-

۱-وصلي همزة : هغه همزة ده چي د کلام په پیل کي ثابت پاتیږي ، په درج کې ساقطیږي او د وصل په حالت کي حذفیږي .

نوموړې همزة په اسم ، فعل او حرف دریو سرو کي راځي .

وصلي همزة په فعل کي : فعل پر درې ډوله دی چي د ماضي ، مضارع او امر څخه عبارت دئ .

وصلي همزة په ماضي او امر کي راځي او په مضارع کي نه راځي ، ماضي چي ثلاثي ، رباعي ، خماسي او سداسي راځي خو دغه همزة په خماسي او سداسي ماضي کي راځي د خماسي مثال لکه :-[ان الله اصطفيٰ ءآدم ونوحا].

د سداسي مثال لکه : -[واذ استسقٰي موسيٰ لقومه] .

وصلي همزة په امر کي راځي البته په ثلاثي ، خماسي او سداسي صیغو کي .

د ثلاثي مثال لکه : [ادع الي سبيل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة] د خماسي مثال لکه : [فقلنا اضرب بعصاک الحجر] .

د سداسي مثال لکه : [فقلت استغفروا ربکم انه کان غفارا].

په فعل کي د وصلي همزې حکم : کومه وصلي همزةچي په فعل کي راسي هر ډول فعل چي وي یعني ماضي وي او که امرو و دریم حرف ته یې کتل کیږي که یې دریم حرف پېښ لرونکی وو د غه همزة به مضمومه وي لکه : [اُدع]اوکه یې دریم حرف زېر لرونکی وو د غه همزة به مکسوره وي لکه [اضرب] .

که یې دریم حرف زور لرونکی وو د غه همزة زېر لرونکې راځي لکه : [اِذْهَبْ] .

پاملرنه : پاته دي نه وي چي که په فعل کي دریم حرف زور لرونکئ وو همزة یې زېر لرونکې راځي او زور لرونکې نه راځي لامل یې دا دئ چي که چیري زور لرونکې راسي د مضارع سره به ورته والی رامنځته سي یعني دغه نوموړی فعل به د مضارع څخه نه توپیریږي ځکه په مضارع کي وصلي همزة نه راځي .

وصلي همزة په اسم کي : وصلي همزة په اسم کي پر دوه ډوله راځي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱:- قیاسي **۲:-سماعي** .

قیاسي وصلي همزة : قیاسي وصلي همزة د خماسي او سداسي فعلونو په مصدرنو کي راځي د خماسي مثال لکه :[وحرموا مارزقهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله افتراء علي الله] او د سداسي مثال لکه : [والله عزیز ذوانتقام] .

د قیاسي وصلي همزې حکم : په دغو ځایونو کې چې همزة په پیل کې راسي کسره یې واجب ده .

سماعي وصلي همزة : سماعي وصلي همزة په قرانکریم کې په اوو اسمونو کې راځي چې د لاندي ځایونو څخه عبارت دي :

﴿ ابن ـ ابنة ـ امرؤ ـ امرآة ـ اثنین ـ اثنتین ـ اسم ﴾ مثالونه یې په لاندي ډول دي .

د سماعي وصلي همزې مثالونه			
کلمة	مثال	سورة	آیات
ابن	[اسمه عیسي ابن مریم وجیها في الدنیا والاخرة]	آل عمران	٤٥
ابنت	[ومریم ابنت عمران]	التحریم	١٢
امرؤ	[ان امرؤ هلک لیس له ولد]	النسآء	١٢٨
امرآت	[وضرب الله مثلا للذین ءامنوا امرت فرعون]	التحریم	١١
اثنین	[اثنان ذوا عدل]	المائدة	١٠٦
اثنتین	[فانفجرت منه اثنتا عشرة عینا]	البقرة	٦٠
اسم	[ومبشرا برسول یاتي من بعدي اسمه احمد]	النصف	٦

د سماعي وصلي همزې حکم : د نوموړي همزې حکم دا دی چې په ټولو ځایونو کې به زېر لرونکې راځي .

یادونه : قیاسي وصلي همزة و دې ته وایي چې د قانون لمخي همزة په لفظ کې راغلې وي او دلیل پرې موجود وي او سماعي وصلي همزة ودې ته وایي چې د قانون لمخي منځته نه وي راغلې بلکي د عربو څخه یې اورېدنه سوې وي .

وصلي همزة په حرف کې : وصلي همزة په حرف کې یوازي په ال کې راځي .

کلمة کله پرته له ال څخه راتلای سي او کله نه سي راتلای چې مخکي یې پوره بیان وسو .

په حرف کې د وصلي همزې حکم : په حرف کې چې وصلي همزة راسي تل به زور لرونکې وي بل هیڅ حرکت نه قبلوي .

(قطعي همزة)

٢:- قطعي همزة : هغه همزة ده چې د کلام په درج کې نه حذفیږي بلکي په پیل کې هم ویل کیږي او په وصل کې هم ویل کیږي لکه همزة د ﴿ أَنۡعَمۡتَ ﴾ ځکه ورته قطعي همزة ویل کیږي چې نوموړې همزة د وینا پر مهال حروف قطعه کوي یعني پرېکوي یې ، همدا ډول نوموړې همزة زور لرونکې راځي لکه پورتنۍ مثال، زېر لرونکي راځي لکه [انا] ، پېښ لرونکي راځي لکه:[أُتوا] ، د کلمې په سر کې راځي لکه پورتني مثالونه یې ، په منځ کې راځي لکه : [سئلت] او په پای کې راځي لکه : [جآء] .

د همزې حکمونه :- همزة څو حکمونه لري چې ځیني یې په لاندي ډول دي :-

١:- حذف: حذف و دې ته وایې چې همزة له منځه ولاړه سي لکه : [أَعِدُ] چې په اصل کې [أَآعِدُ] یعني دوې همزې وي خو د صرفي قانون لمخي یوه همزة حذف سوه .

٢:- تسهیل : تسهیل و دې ته وایې چې همزة دهمزې او د ماقبل د حرکت څخه د پیداکېدونکې حرف تر منځ وي مثلاً زور څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیداکېدونکئ توری الف دئ او د پېښ څخه پیداکېدونکئ توری واو دئ او د زېر څخه پیداکېدونکئ توري یاء ده لکه: ﴿ ءَاۡعۡجَمِيٌّ ﴾.

۳:- ابدال : ابدال دې ته وايې چي همزة د علت په توري ﴿ حرف مده ﴾ سره بدله سي لکه: ﴿ ءَامن، إِيمَـٰنًا، ٱؤۡتُمِنَ ﴾ .

د همزې او الف توپیر : الف هغه توری دئ چي تل ورغندی لرونکئ وي او بېله ژب بندئ ادا کیږي او همزة هغه توری دئ چي حرکت قبلوي خو کوم وخت چي ساکن سي د ادا پرمهال بېله ژب بندئ نه ادا کیږي .

(همزة په اعتبار د محل)

همزة په اعتبار د محل پر دوه قسمه ده چي په لاندي ډول ده:-

۱:- همزة اصلي **۲:- همزة زائده**.

۱:- همزة اصلي : هغه همزة ده چي په مقابل د (ف ، ع ، ل) راغلې وي ، لکه : (امر ، سآل ، قرآ) .

۲:- همزة زائده :هغه همزة ده چي په مقابل د(ف ،ع ، ل)كي نه وي راغلې، لکه : (اكرم) كَرَمَ اصلي حروف دي او همزة زائده راغلې ده .

(همزة په تفصیلي ډول)

همزة په تفصیلي ډول پر ۵ قسمه ده :-

۱:- چي دواړه همزې متحركي قطعي وي ، لکه :(ءانزل) .

حکم يې : باید تسهیل په کښي وکړه سي .

۲:- چي دواړه همزې متحركي وي چي اوله يې متحركه قطعي او دوهمه يې متحركه وصلي وي ، لکه:(ءاستكبرت ، ءاطلع) .

حکم يې: باید حذف اجـرا سي .

۳:- چي اوله همزة متحركه قطعي او دوهمه يې غير متحركه وي ، لکه :(ءآمن ، ءايمان) نو ويل يې داسي دي (آمن ، ايمان) .

حکم: باید حذف او ابدال اجـرا سي .

۴:- چي دواړه متحركه وي اوله همزة قطعي او دوهمه همزة وصلي وي، لکه:(ءالله ، ءالئٰن) نو ويل يې داسي دي(آلله ، آلئٰن) .

حکم يې: تسهیل او ابدال باید وسي .

۵:- چي اوله همزة متحركه وصلي او دوهمه همزة غير متحركه وي ، لکه : (رءايتموني) .

حکم: باید حذف او ابدال اجـرا سي .

(های ضمیر)

های ضمیر:- هغه هاء ته ویل کیږي چي نوموړي څلور شرطه په کښي داخل وي لکه:-

۱:- نوموړې ها به د کلمې په اخر کي موجوده وي ، په مینځ یا د کلمې په سر کي به نه وي.

۲:- نوموړې هابه د مذکر ها يي د مونث ها به نه وي .

۳:- نوموړې ها به پر اصلي حروفو نه وي راغلې (زائده) بـه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:-نوموړې ها به په ماقبل کي مرجع ولري یعني یوشي ته به راجع کیږي .

د های ضمیر لپاره څلور قواعد موجود دي ، چي دوه قواعد د حرکت په هکله دي او دوه قواعد نور د صلې په هکله دي:-

۱:- که چیري د های ضمیر څخه مخکي کسره یا یایي ساکنه وه نو های ضمیر مکسوره لوستل کیږي .

لکه :- (بِهِ الیهِ) مگر د دې قاعدې څخه څلور ځایونه مستثٰنی دي ، چي په دوو کلمو کي مضمومه لوستل کیږي او په دوو کلمو کي ساکنه لوستل کیږي ، په کومو کلمو کي چي مضمومه لوستل کیږي هغه دا دي.

۱: (وما انسٰنیهُ)په سورة الکهف کي ۲: (علیهُ الله) په سورة الفتح کي .

هغه ځایونه چي ساکنه په کښي لوستل کیږي ، ۳: (ارجه)دوه ځایه په سورت اعراف کي ۴: او (فالقه)په سورت النمل کي.

۲ قاعده:- که د های ضمیر مخکي نه کسره وه او نه یایی ساکنه وه نوموړې ها مضمومه لوستل کیږي ، لکه:(اخاهُ ، رآیتموهُ)

مگر د دې قاعدې څخه یوه کلمه مستثٰنی ده چي په هغه کي مکسوره لوستل کیږي هغه دا ده(ویتقه) په سورت النو رکي .

۳ قاعده:- که چیري د های ضمیر مخکي او وروسته حرکت وو نو په های ضمیر کي صله کیږي که یې ماقبل مضموم ؤ نو صله د واو سره کیږي او که یې ماقبل مکسور ؤ نو صله د یا سره کیږي ، لکه (امره الی الله بوجهه سؤء العذاب)مگر د دې قاعدې څخه هم یوه کلمه مستثٰنی ده چي هغه (یرضه لکم) په سورة الزمر کي .

۴ قاعده:- که د های ضمیر مخکي او وروسته دواړه ساکن وه یا یې وروسته ساکن موجود ؤ نوپه دې دریو صورتونو کي صله نه کیږي ، لکه (منه الماء ، یعلمه الکتاب ، منه ایت) مگر یوه کلمه چي (فیه مهانا) ده د دې قاعدې څخه مستثٰنی ده .

(قطع)

قطعه:- په لغات کي پرې کولو ته وایي ، او د تجوید په اصطلاح کي د تلاوت ختمولو ته قطعه وایي .

د وقف او قطعي ترمنځ فرق دا دی چي د وقف وروسته د تلاوت اراده موجوده ده ، او په قطعه کي وروسته اراده موجوده نه وي ، نو قطع داسي ځای کول پکار دي چي سورة ختمه سي یا په سورت کي یو واقعه ختمه سي .

(په قرآن الکریم کي د هجاء د توروشمېر)

د قرآن الکریم ټوله حروف درې سوه درویشت زره ، شپږ سوه ، یو اویا حرفه دي (۳۲۳۶۷۱).[9]

د (الف) حرف (۴۸۸۷۲) ځلي په قرانکریم کي راغلی دی
د (ت) حرف (۱۱۱۹) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (ج) حرف (۳۲۷۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (خ) حرف (۲۴۱۶) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (ذ) حرف (۴۶۹۷) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (ز) حرف (۱۵۹۰) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د(ش) حرف (۲۲۱۵۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ب) حرف (۱۱۲۲۸) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (ث) حرف (۱۲۷۶) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (ح) حرف (۹۷۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (د) حرف (۵۶۴۲) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (ر) حرف (۱۱۷۹۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د (س) حرف (۵۸۹۱) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی
د(ص) حرف (۲۰۱۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

9: وجمیع حروف القرآن ثلاثمائة ألف حرف وثلاثة وعشرون ألف حرف وستمائة حرف وأحد وسبعون حرفاً. الاتقان ج : ۱ ص : ۷۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(ض) حرف (۱۶۲۰۷) ځلي په قرآنكريم كي راغلی دی

د (ظ) حرف (۸۴۳) ځلي په قرآنكريم كـي راغلـی دی

د (غ) حرف (۲۲۰۸) ځلي په قرآنكريم كـي راغلـی دی

د (ق) حرف (۶۱۸۱۳) ځلي په قرآنكريم كي راغلی دی

د (ل) حرف (۳۴۳۲) ځلي په قرآنكريم كـي راغلی دی

د (ن) حرف (۲۶۵۶۰) ځلي په قرآنكريم كي راغلی دی

د(هـ) حرف (۹۱۷۰) ځلي په قرآنكريم كي راغلـی دی

د (ي) حرف (۲۵۹۱۹) ځلي په قرآنكريم كي راغلـی دی

د (ط) حرف (۱۲۷۴) ځلي په قرآنكريم كـي راغلـی دی

د (ع) حرف (۹۲۰۰) ځلي په قرآنكريم كي راغلـی دی

د(ف) حرف (۸۴۹۹) ځلي په قرآنكريم كي راغلـی دی

د (ك) حرف (۹۵۲۲) ځلي په قرآنكريم كـي راغلـی دی

د (م) حرف (۳۶۵۳۵) ځلي په قرآنكريم كي راغلـی دی

د (و) حرف (۲۵۵۳۶) ځلي په قرآنكريم كي راغلی دی

د (لا) حـرف (۳۷۲۰) ځلي په قرآنكريم كي راغلی دی

(په قرآن الكريم كي حركات ، مدونه ، شدونه...)

د قرانكريـم ټولـه زورونه (۱۳۰۳۶۰) دي

د قرآنكريم ټـوله پېښـونه (٤٢٢٧٦) دي

د قرآنكريم ټـولـه ټـكـي (١٥٠٥٦٤) دي

د قرآنكريم ټول منفصل مدونه (۳۰۱۵) دي

د قـرآنـكـريـم ټـولـه زېـرونه (٥١٢٧٦) دي

د قرآنـكـريـم ټـولـه شـدونـه (۲۴۶۹۷) دي

د قرآنكريم ټوله متصل مـدونه (۲۱۰۱) دي

د قـرآنـكـريــم ټوله وړغنـدي (۶۲۴۶۲) دي

(مشهور قرآءتونه)

د قراءة لپاره يو ركن دادئ چي په سند رسېدلی قراءة به وي اوس خبره داده چي په سند رسېدلي قراءتونه كوم دي ؟

جواب دا دئ چي دا خبره يوه داسي خبره ده چي علماء كرام يې په اړه په يوه خوله نه دي بلكي ځني علماء كرام په دې آند دي چي مشهور قرآءتونه اوه دي ددې اوو قرآءتونه پرته پربله طريقه باندي تلاوت كول نه دي روا ځيني علماء په دې آنـد دي چـي په سند رسېـدلي قراءتـو نه اوه نـه دي بلكي تـر اوو زيات دي او اوه په دې وجه مشهور سوي دي چي علامه شاطبي رحمة الله عليه جمعه كړي دي په هر صورت د ځينو مشهور قراءتونو معلومات رانقلوو تر څو په منځ كي يې هغه قراءة معلوم سي چي موږ يې پر لاره روان يو هغه ډله علماء چي مـشـهور قـاريـان اوه ګـڼـي هـغـه يې نـومونه پدې ډول بيانوي :

(اووه مشهور قاريان)

۱:- عبد الله بـن كـثـير المــكـي الـداري رحـمـة الله عـليه .

۲:-نافع بن عبدالرحمان بن أبي نعيم المدني رحمة الله عليه .

۳:- عـبـد الله بــن عـامـر الـشـامـي رحــمــة الله عـلـيــه .

۴:- أبوعمروزبان بن العلاء بن عمار البصري رحمة الله عليه.

۵:- عـاصـم بـن ابـي الـنـجـودالاسـدي رحـمـة الله عـلـيــه.

٦:- حـمـزة بـن حـبـيـب الـزيـات رحـمـة الله عـلـيــه .

۷- ابوالحسن علي بن حمزةالكسائي النحوي رحمة الله عليه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عبد الله بن كثير المكي الداري)

عبد الله بن كثير المكي الداري رحمة الله عليه د اصحابانو په لړ کي د حضرت انس بن مالک ﷺ ، عبدالله بن زبیر ﷺ او ابوایوب انصاري ﷺ سره لیدلي دي د ده مبارک قراءة په مکة مکرمة کي زیات مشهور دئ او په ۱۲۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ .
کوم قاریان چي دده څخه یې روایت کړی دئ بزي او قنبل زیات پکښي مشهور دي .

(نافع بن عبدالرحمن بن أبي نعيم المدني)

نافع بن عبدالرحمان بن أبي نعيم المدني په خپله زمانه کي د اویاوو داسي تابعینوڅخه استفاده کړې ده چي هغوی حضرت ابي بن کعب ﷺ ،حضرت ابوهریرةﷺ او حضرت عبدالله بن عباسﷺ شاګردان وه د دوئ مبارکانو قراءة په مدینه منوره کي زیات مشهور وو نوموړي په ۱۶۹ هـ سنه کي وفات سوی دئ ، د یادوني وړده چي د ده د قراءة په راویانو کي مشهور ابوموسیٰ قالون او ابوسعید ورش وه ابوموسیٰ قالون په ۲۲۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ او ابوسعید ورش په ۱۹۷ هـ سنه کي وفات سوی دئ .

(عبد الله بن عامر الشامي)

عبد الله بن عامر الشامي رحمة الله علیه د اصحابانو مبارکانو په لړ کي حضرت نعمان بن بشیرﷺ او حضرت واثلة بن اسقعﷺ لیدلي وه نوموړي عالم د قراءة په علم کي د حضرت مغیرة بن شهاب مخزومي رحمة الله علیه څخه زده کړي ،کړي دي د ده قراءة د شام په سیمه کي ډېر مشهور دئ او په ۱۱۸ هـ سنه کي وفات سوی دئ ، د هغه کسانو په لړ کي چي د ده څخه یې د قراءة روایتونه کړي دي هشام اوزکوان نومي قاریان مشهور دي .

(أبو عمرو زبان بن العلاء بن عمار البصري)

أبو عمرو زبان بن العلاء بن عمار البصري د حضرت سعید بن جبیر رحمة الله په واسطه د حضرت عبدالله بن عباس ﷺ او حضرت ابی بن کعبﷺ څخه د قراءة په ځانګه کي زده کړي کړي دي، د نوموړي عالم قراءة په بصره کي زیات مشهور دئ او په ۱۴۵ هـ سنه کي وفات سوي دئ ، د ده د قراءة په راویت کونکو کي ابوعمر الدوري او ابوشعیب سوسي رحمة الله علیهما نوموتي کسان دي ،ابوعمر الدوري رحمة الله علیه په ۲۴۶ هـ سنه کي او ابوشیعب سوسي رحمة الله علیه په ۲۶۱ هـ سنه کي وفات سوی دئ.

(عاصم بن ابي النجود الاسدي)

عاصم بن ابي النجودالاسدي د حضرت زر بن حبیش رحمة الله علیه په واسطه د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ څخه د قراءة په ځانګه کي زده کړي ،کړي دي همدا ډول یې د ابو عبدالرحمٰن سلمي رحمة الله علیه په واسطه د حضرت علي ﷺ څخه قرانکریم زده کړی دئ د نوموړي عالم کنیة نوم ابوبکر دئ ، د لوړو تابعینو څخه دئ د اصحابانو په لړ کي یې د ابي رمثة رفاعة التمیميﷺ او حارث بن حسان البکريﷺ سره لیدلي دي ده مبارک د دغه دواړو اصحابانو څخه یو ، یو حدیث رانقل کړی دئ چي د لومړی صحابي حدیث یې مسند امام احمد بن حنبل رانقل کړی او ددوهم صحابي حدیث یې سنن ترمذي رانقل کړی دئ .
حضرت عاصم رحمة الله علیه په خپله زمانه کي یو لوی عالم ؤ، سپېڅلي او د تقوای څښتن وو ښه بیلګه یې د اده چي عبدالله بن **احمد بن حنبل فرمایي:** ما د خپل پلار احمد بن حنبل څخه وپوښتل چي عاصم څنګه عالم دئ ؟ پلار په ځواب کي راته وویل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره ، صالح او ثقة انسان دئ بيا مي ترې وپوښتل چي کوم قراءة دي خوښيږي ؟ پلار په ځواب کي راته وويل : دمدينه والو قراءة مي خوښ دئ بيا مي ورته وويل : که هغه نه وو ؟ پلار په ځواب کي راته وويل : د عاصم قراءة غوره دئ .

حضرت عاصم بن ابي النجود رحمة الله عليه په ۱۲۸ هـ سنه کي د دې فاني نړۍ څخه دشام په سيمه کي سترګي پټي کړي دي د ځينو په آند د ده وفات په کوفه کي سوی دئ .

ډېرو کسانو دده څخه روايتونه کړي دي خو په ټولو کي نوموړي روايت کونکی حفص بن سليمان او ابوبکر شعبة بن عياش رحمة الله عليهما دي ، حضرت حفص بن سليمان په ۱۸۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ او حضرت شعبة بن عياش په ۱۹۳ هـ سنه کي وفات سوی دئ .

(حمزة بن حبيب الزيات (رح))

حمزة بن حبيب الزيات د نوموتو قاريانو د ډلي څخه دئ نوموړي د سليمان اعمش څخه ، سليمان اعمش بيا د يحيى بن وثاب څخه ، يحيى بن وثاب بيا د زر بن حبيش څخه زده ، زر بن حبيش د حضرت عثمان ﷺ ، حضرت علي ﷺ او حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ څخه د قراءة په ځانګه کي لاسته راوړني کړي دي .

د ده د قراءة په روايت کونکو کي مشهور خلف بن هشام او خلاد بن خالد دي ، خلف بن هشام په ۱۸۸ هـ کي او خلاد بن خالد په ۲۲۰ هـ سنه کي وفات سوي دي .

(ابوالحسن علي بن حمزة الكسائي النحوي)

ابو الحسن علي بن حمزة الكسائي النحوي په ۱۸۹ هـ سنه کي وفات سوی دئ قراءة يې د کوفې په سيمه کي زيات مشهور وو د ده دقراءة په روايت کونکو کي ابو الحارث مروزی او ابو عمر الدوري رحمة الله عليهما زيات مشهور دي .

يادونه : هغه علماؤ چي قراءتونه يوازي اوه نه بولي بلکي په دې آند دي چي د دغه اوو مشهورو قراءتونو پرته نور قراءتونه هم سته درې قاريان يې نور هم رانقل کړي دي چي د لاندي قاريانو څخه عبارت دي :-

لومړی : يعقوب بن اسحاق خضرمي رحمة الله عليه چي د سلام بن سليمان الطويل څخه يې د قراءة په ځانګه کي زده کړي کړي دي او هغه بيا دعاصم او ابو عمر رحمهما الله څخه زده کړي کړي دي او په کال ۲۲۵ هـ کي وفات سوی دئ .

دوهم : خلف بن هشام رحمة الله عليه چي د حمزة بن حبيب الزيات تر عنوان لاندي يې بيان وسو .

دريم : ابوجعفر يزيد بن القعقاع رحمة الله عليه دئ چي د حضرت عبدالله بن عباس ﷺ ، حضرت ابوهريرة ﷺ او حضرت ابى بن كعب ﷺ څخه يې زده کړي کړي دي او په کال ۱۳۰ هـ کي وفات سوی دئ ، قراءة يې په مدينه منوره کي دود وو .

د ځينو په آند مشهور قراءتونه څوارلس دي چي لس يې پور ته ذکر سوه او څلور يې نور هم ذکر کړي دي چي نومونه يې په لاندي ډول دي :-

لومړی:حسن بصري رحمة الله عليه چي نوموتی تابعي دی، په کال ۱۱۰هـ کي وفات سوی دی او قرءة يې په بصره کي مشهور دئ.

دوهم : محمد بن عبدالرحمٰن ابن محيص رحمه الله چي د حضرت مجاهد رحمه الله شاګرد وو او د ابو عمرو رحمه الله عليه استاذ وو او په کال ۱۲۳هـ کي وفات سوی دئ قراءة يې په مکه مکرمة کي مشهور دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : يحيىٰ بن مبارك يزيدي رحمه الله دئ چي دحمزه او ابوعمرو رحمهما الله څخه يې زده کړي ،کړي وې او په کال ۲۰۲ هـ کي وفات سوی دئ .

څلورم : ابو الفرج محمد بن احمد شنبوري رحمه الله عليه دئ چي د ابن شنبوري رحمه الله علـيه څخـه يـې زده کـړي ، کـړي دي او پـه کال ۳۸۸ هـ کــي وفات سوی دئ .

په هر صورت کي په دغه څوارلس قراءتونو کي لومړني لس مشهور دي او د دې جوګه دي چي تـقليد يې وسي او پاته څـلور قراءتـونـه شـاذ دي .

(د قاري يا مقرء تعريف)

قاري په لـغـت کـي د لوستونکي په معنٰی دئ او د تجويد په اصطلاح قاري يا مقرء و هغه چاته ويل کيږي چي د تجويد د قانون ځخي قرآنکريم په صحيح طريقه باندي ووايي او د تجويد پر اصولـو باندي هم بر لاسي ولري او دقراءة سلسله دپورتنيو ذکر سـوو لارو څخه رسول الله ﷺ تـه رسـېـدلې وي .

(دقاري ډولونه)

قاري پر دوه ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :

۱ : مبتدي ۲ : منتهي

مبتدي قاري : د هـغـه قـاري څـخـه عـبـارت دئ چــي د يـوه څـخـه تــر دريـو قـرائـتـونـو پـوري يې زده وي .

منتهي قاري : د هغه قاري څخه عبارت دئ چي د متواترو قرائتونو په لړ کي يې تر دريو زيات قرائتونه زده وي .

(د صحيح قرآءة رکنونه)

د صحيح قرآءة لپاره درې رکـنـونـه دي کـوم څـوک چي نومـوړي درې رکـنـونـه پـر ځـای کړي قرآءة يې صـحـيح دئ او که چا پـر ځـای نـه کـړه نـو قـرآءة يې درسـت نـه دئ عـمـل نـه دئ پـه روا .

لومړی رکن : د عربي لـغـتو ديـوې منـل سـوي او مـشهوري طـريقې سره به تلاوت برابر وي که څه هم هغه طريقه ضعيفه وي .

دوهم رکن : قراءة به د هغه رسم سره برابر وي چي د حضرت عثمان ﷺ څخه رانقل سوئ دئ يا په بل عبارت :-
درسم خط عثماني سره به برابر وي .

دريم رکن : د قراءة سند به په تواتر سره د رسول الله ﷺ څخه رانقل سوی وي .

(د قرآنکريم دويلو مرتبې)

د قرآنکريم د تلاوت مرتبې درې دي چي د لاندينيو مرتبو څخه عبارت دي :-

۱- ترتيل ، ۲- تدوير ، ۳- حدر .[10]

۱- ترتيل : نوموړي هغه مرتبه ده چي تلاوت په ښه ا رامتيا سره تر سره سي ، سره له دې چي په معنٰی کي يې هم فکر وسي او

10 : للقرآءة ثلاث مراتب : الترتيل ، والتدوير ، والحدر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تجوید ټولي قاعدې هم ورسره رعـایـت سي همدا مـرتـبـه تر ټولو ښه مـرتبه ده ځکه الله ﷻ د همدې مرتبې امر کړئ دئ.[11]

۲-تدویر: دا هغه مـرتـبـه ده چـي نه ډېره کـراره ده اونه هم ډېره چابکه ده البته د تجوید قواعدې پکښې مراعاته وي نوموړې مرتبه په غوره والي کي تـرتـیـل تـه نـژدې ده .[12]

۳-حدر : نوموړې مرتبه د تلاوت تر ټولو چابکه مرتبه ده البته د تجوید ټـولي قاعـدې بـه ورسـره مراعـاته وي .[13]

پاته دي نه وي چې په پورتنیو ټولو مرتبو سره تلاوت کول جائز دئ مګر لومړی مرتبه تر ټولو غوره مرتبه ده .[14]

یادونه : ځینو علماؤ ځلورمه مرتبه د تحقیق په نامه هم ښودلې ده نوموړي علماء زیاتوي چي دا داسي مرتبه ده چي په ارامـتیا کي تـر تـرتـیل هم پورته ده دوئ دغه مرتبه د شاګردانو د تعلیم لپاره غوره ګڼلې ده خو غوره خبره داده چي پرهېز ځني وسـي ځکه پـه هـمـدې مـرتبه کي د دې وېـره ده چي افـراط بـه رامنځته سي د زیـات افـراط لـه امـلـه به غـلطي رامـنځـتـه سي .[15]

(په تلاوت کي دآواز ښایست)

څرنګه چي په معاصر وخت کي په ښکلي آواز د تلاوت د لـهجـو بـازار بـیـخـي زیات تود دئ ډېر خلګ په دې موخه ډول ، ډول تلاوتونه اوري چي پر ښکلي آواز یې خوند واخلي د قرآن وحقیقت ته یې بیخي پام نه وي په همدې وجه باید موږ دې ته ځیر سو چي د تلاوت د اورېدلو څخه موخه ښکلی آواز نـه بلکي د قرآن الفاظو په صحیح ډول اورېدل دي که څه هم ښکلی آواز په تلاوت کي غوره رول لري او نا جائز هم نه دئ بلکي رسول الله ﷺ یې امر هم کړئ دئ او فرمایي :- اقرؤالقران بلحون العرب واصواتها وایاکم ولحون اهل العشق ولحون اهل الکتابین وسیجئ بعدي قوم یرجعون بالقران ترجیع الغناء والنوح لایجاوزحناجرهم مفتونة قلوبهم و قلوب الذین یعجبهم شانهم . (رواه البیهقي)

ژباړه : قرآن د عربو په لهجو او په ښکلو آوازو د دوي ولولئ، د عشق د څښتنانو او د اهل کتابو د لهجو څخه ځان وساتئ ژر دئ چي زما څخه وروسته به یوقوم (ډله) راسي چي دوئ به قرآن د سرود (ترنم) اوسندرزیو ژړاو په ډول لولي اوقرانکریم د دوئ د زړونو څخه نه شوه کیږي دنوموړو کسانوزړونه به په فتنو کښې مبتلاوي اوهمدا ډول هغه کسان چي د دوئ دا ډول تمثیل خوښوي.

په پورتني حدیث کي رسول الله ﷺ امر کړی دئ چي تاسو د قرانکریم تلاوت د عربو د ښکلو آوازنو په څېر وکړئ داچي د عـربـو ښکلي آوازونه چشي دي په اړه یې یو عالم فرمایي : مراد د ښکلو آوازنو څخه د قرانکریم داسي تلاوت دئ چـي پـر خـپـله سلیقـه او طـبـعـه بـرابـر وي یـعـنـي نـه کـوم زیـادت او نـــه کـمـي پــکـښـــي وي .

دا چي رسول الله ﷺ د کومو آوازنو منعه کړې ده هغه آوازونه دي چي دسندرو سره ورته وي یعني هغه مقامونه په تـلاوت کـي رعـایـتـول کـوم چـي د موسیقي په علم پوري اړه لري .

11 : اما الترتیل : فهو قرآءة القرآن الکریم بتؤده وطمانینة مع تدبر المعاني ومراعاة احکام التجوید ، وهذه المرتبة هي افضل المراتب الثلاث حیث نزل بها القرآن الکریم والله سبحانه وتعالي امر لنبیه بها فقال : ﴿ وَرَتِّلِ ٱلۡقُرۡءَانَ تَرۡتِيلًا ۝٤ ﴾ سورة المزل الایة ٤ . غایة المرید ص : ۲۰ ، البرهان في التجوید القرآن للشیخ محمد الصادق قمحاوي ص : ٦ .

12 :اما التدویر : فهو قرآءة القرانکریم بحالة متوسطة بین الاطمنان والسرعة مع مراعاة الاحکام ، وهـي تلـي الترتیـل في الافضـلیة . غـایـة المـرید ص : ۲۰ .

13 : واما الحدر : فهو قرآءة القرآن الکریم بسرعة مع المحافظة علي احکام التجوید . غایة المرید ص : ۲۰ .

14 : وهذه المراتب کلها جائزة . غایة المرید ص : ۲۰ .

15 : وذکر بعض علماء التجوید مرتبة رابعة ، وهي مرتبة التحقیق ، وقالوا بانها اکثر تؤدة ، واشد اطمنانا من مرتبة الترتیل ، وهي التي تستحسن في مقام التعلیم ، ولکن لابد ان یحترز معها من التمطیط والافراط في اشباع الحرکات حتی لایتولد منها بعض الحروف ، ومن المبالغة في الغنات الي غیر ذالک مما لایصح . (غایة المرید ص : ۲۰) ، نهایة القول المفید للشیخ محمد مکي ص : ۱۵ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داسي د آواز ښکلا چي د قرانکريم تلاوت د خپلي اصلي وضعي څخه اړوي يا زيادت او نقصان پکښي پيدا کوي حرام يا مکروه دئ .

کومي طريقي چي نا جائز دي وروسته به يې ټول ډولونه راسي څکه په مخکني حديث کي يې منعي ته اشاره وسوه .

د دې تر څنګ داسي د آواز ښکلا چي د تلاوت منقوله طريقې ته کوم تاوان نه رسوي هغه جائز دئ چي د هغه ټول ډولونه به هم په خپل وار راسي .

(په تلاوت کي نا مشروع لهجې)

حکم	تعريف	بڼه	شماره
حرام	چي په حروفو کي زيادت کوي	تمطيت	۱
حرام	چي د وقف په وخت کي همزة پيداکي	تهمين	۲
حرام	چي د کلمې په مينځ کي وقف وکي	تعويق	۳
حرام	چي يو حرف ئې لا نه وی پوره کړی بل شروع کړي	تحريص	۴
حرام	چي ټول حروف پوره او ډك وائي	تفخيم	۵
حرام	چي ټول حروف باريك وائي	ترقيق	۶
حرام	د سندرو په بڼه تلاوت کول	زمزمه	۷
حرام	بې ځايه ادغام کول	رقزه	۸
حرام	د ډکوالی د ډېروالي له امله د عين آواز پيداکول	انعنه	۹
حرام	د تلاوت پر مهال بې ځايه سکتې کول	تقطع	۱۰
حرام	حروف مده له منځه وړل	الجاز	۱۱
حرام	دومره چابک تلاوت کول چي له امله يې حروف له منځه ولاړسي	تعجيل	۱۲
مکروه	د حرکاتو نامعلومه اداکول	تمفيش	۱۳
مکروه	د تلاوت پر مهال خوله ژوول	تمزيخ	۱۴
مکروه	د مد آواز د پوزي لوري ته بيول	تتميد	۱۵
مکروه	په آواز کي شرنګی کول	ترخص	۱۶
مکروه	د مد کولو پر مهال آواز ښورول	ترعيد	۱۷
مکروه	لهجې توپيرول يعني د يوې لهجې څخه بلي لهجې ته تلل	تتعيد	۱۸
مکروه	په وېرجن ډول تلاوت کول	تحريز	۱۹
مکروه	د تلاوت کولو پر مهال آواز د پوزي لوري ته بيول	ترجيح	۲۰
مکروه	ډېر چابک تلاوت کول چي قواعدي ترې پاته سي	وحبه	۲۱
مکروه	مخفف توری مشدد کول يا مشدد توری مخفف کول	همهمه	۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	لینیه	د لینو تورو پرته نور تول حروف نرم ویل	مکروه
۲۴	نفره	د جنګ په څېر تلاوت کول	مکروه
۲۵	عدب	داسي تلاوت کول چي پیل او پای یې نه معلومیږي	مکروه
۲۶	قلقلة	د قلقلې د تورو پرته پر نورو تورو قلقله کول	مکروه
۲۷	زیادت	مد تر خپلي اندازې زیاتول	مکروه
۲۸	تطویل	حرکتونه تر خپلي اندازې زیات کشول	مکروه
۲۹	نقص	په نا معلوم ډول حرکات اداکول	مکروه
۳۰	تخلیت	د یوه حرف څخه بل حرف ته میل کول	مکروه

(غوره لهجې)

۱:- **ترتیل التلاوت** : منځ مهالی تلاوت کول چي نه ډېر چابک وي او نه ډېر کرار وي .

۲:- **تجوید التلاوت**: چی هر حرف د خپلو مخرجونو او صفتونو سره مل اداکوی .

۳:- **تبین التلاوت**: چي اوربدونکي ته په تلاوت کي د تجوید قاعدې ښیي .

۴:- **ترسیل التلاوت**: په داسي بڼه تلاوت کوي چي حروف ټول په خپلو مخرجونو کي ادا کوي او د صفتونو رعایت یې کوي - - د لحن ښخه ځان ژغوري . -

۵:- **تحسین التلاوت**: حروف په خپلو مخرجونو کي ادا کوي د آواز د ښکلا سره مل یې د صفتونو رعایت هم کوي .

۶:- **توقیر التلاوت**: د مخرجونو او صفتونو د رعایت ترڅنګ یې قرانې عزت هم په زړه کي وي .

تمت بالخیر

ستاسو د دعاء په هیله

قاري احمد یاسیر ((لودین))

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library